

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઓડિશા રાજ્ય તથા અન્ય એક

વિ.

મમતા મોહન્ટિ

(સિવિલ અપીલ નં ૧૨૭૨/૨૦૧૧)

ફેબ્રુઆરી ૮, ૨૦૧૧

[પી. સથાસિવમ અને ડૉ. બી.એસ. ચૌહાણ, ન્યાયમૂર્તી.]

સેવા કાયદો :

ઓડિશા શિક્ષણ (સહાયપ્રાપ્ત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના શિક્ષકો અને સ્ટાફના સભ્યોની ભરતી અને સેવાની શરતો) નિયમો, ૧૯૭૪ :

નિયમો ૨(૧), ૪ થી ૭ — સહાય-અનુદાન પ્રાપ્ત કરતા વ્યાખ્યાતાઓ — તા. ૬.૧૦.૧૯૮૯ ની અધિસૂચના મુજબ ૧.૧.૧૯૮૬ થી અમલમાં આવતી યુ.જી.સી. વેતનશ્રેણીનો દાવો — અગાઉના નિર્ણયોમાં આધાર રાખીને વડી અદાલતે રિટ અરજીઓ મંજૂર કરી — ઠરાવ્યું : હાલની આ અપીલોમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોનો અગાઉ અદાલતો દ્વારા ક્યારેય વિચાર કરવામાં આવ્યો નહોતો — જે શિક્ષકની પ્રારંભિક તબક્કે જરૂરી લાયકાત વિના નિમણૂક કરવામાં આવી હોય, તે શિક્ષક/શિક્ષિકા વધારાની લાયકાત પ્રાપ્ત કર્યા વિના સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મેળવી શકતા નથી અને, તેથી, એવો શિક્ષક સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મેળવવા માટે વધારાની લાયકાત પ્રાપ્ત ન કરે ત્યાં સુધી યુ.જી.સી. વેતનશ્રેણી મંજૂર કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી — તેમ છતાં, ઘણો લાંબો સમય વીતી ગયો હોવાથી ગેરકાયદેસર રીતે નિમણૂક કરાયેલા વ્યક્તિઓની સેવાઓ સમાપ્ત કરવી અને/અથવા સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ પાછો ખેંચી લેવો ઈચ્છનીય ગણાશે નહીં — પરંતુ, ઉચ્ચ લાયકાત પ્રાપ્ત કરવાની તારીખ પહેલાં યુ.જી.સી. વેતનશ્રેણી મંજૂર કરી શકાતી નથી — વિલંબ/બેદરકારી — ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦ — અનુચ્છેદો ૧૪, ૧૬ અને ૨૧ — સ્થિર નિર્ણય સિદ્ધાંત — પર ઈન્ક્યુરિયમનો નિયમ.

ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦ :

અનુચ્છેદ ૨૨૬ — રિટ અરજી — દાખલ કરવાની મર્યાદા — ઠરાવ્યું : મર્યાદાનો સિદ્ધાંત જાહેર નીતિ પર આધારિત હોવાથી તે રિટ અરજીઓ પર લાગુ પડે છે, જે વિલંબ અને બેદરકારીના આધાર પર પ્રારંભિક તબક્કે નામંજૂર કરી શકાય છે — સમાન કેસમાં અપાયેલી રાહત વિલંબ/બેદરકારી માટે યોગ્ય સમજૂતી પૂરું પાડી શકતી નથી — મર્યાદા અધિનિયમ, ૧૯૬૩ — કલમ ૩

અનુચ્છેદ ૨૨૬ — રિટ અરજી: નિર્ધારિત કરાયું : દલીલોમાં આધારિત ન હોય તેવી રાહત મંજૂર કરવી જોઈએ નહીં — રાહત — દલીલો.

અનુચ્છેદ ૧૪ — ઠરાવવામાં આવ્યું : નકારાત્મક સમાનતાની કલ્પના કરતું નથી — આ સિદ્ધાંત ન્યાયિક ઉચ્ચારણો પર પણ લાગુ પડે છે — એકવાર અદાલત આ નિષ્કર્ષે પહોંચે કે ખોટો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે તે ભૂલને સુધારવું અદાલતનું ગંભીર કર્તવ્ય બની જાય છે.

કલમો ૧૪ અને ૧૬ — ઠરાવાયું: રોજગાર વિનિમયમાંથી ઉમેદવારોના નામોની માંગણી કરવામાં આવી હોય તો પણ, તે ઉપરાંત, નિયોજક માટે વ્યાપક પ્રસાર ધરાવતા અખબારોમાં ખાલી જગ્યાઓની જાહેરાત આપીને અથવા રેડિયો અને ટેલિવિઝન દ્વારા જાહેરાત કરીને ખુદા બજારમાંથી અરજીઓ આમંત્રિત કરવી ફરજિયાત છે — સેવા કાનૂન — નિમણૂકો.

અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ — શિથિલીકરણ અથવા ખામીની માફી — ઠરાવ્યું : અનુગામી તબક્કે શિથિલીકરણ આપવું એ જાહેરાત બહાર પડ્યા પછી પાત્રતાના માપદંડમાં ફેરફાર કરવા સમાન છે અને તે અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ સમાન પરિસ્થિતિ ધરાવતા તેવા વ્યક્તિઓના મૂળભૂત હકોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, જેમણે પાત્રતા ન હોવાને કારણે અરજી કરી ન હતી — જે નિમણૂક શરૂઆતથી જ દોષિત હોય તે પછીના તબક્કે માન્યતા પામતી નથી — પદ પરના અધિકારના વિપરીત કબજાના સિદ્ધાંત અથવા પદ પર ચાલુ રહેનાર હોવાના સિદ્ધાંતો સેવા ન્યાયશાસ્ત્રમાં લાગુ પડતા નથી — જરૂરી લાયકાત ન ધરાવતી વ્યક્તિ પદ ધારણ કરી શકતી નથી અને તે અદાલતનો આશરો પણ લઈ શકતી નથી, કારણ કે તેની પાસે એવો કોઈ અધિકાર નથી જે અદાલત મારફતે અમલમાં મૂકી શકાય — સેવા કાયદો — પાત્રતામાં શિથિલીકરણ.

અનુચ્છેદ ૨૧-એ — શિક્ષણ — ઠરાવ્યું : શિક્ષણ પર નિયંત્રણ રાખતી વખતે રાજ્યને શિક્ષણના ધોરણને હાનિ પહોંચાડવાની પરવાનગી નથી — નાણાંની અછત રાજ્ય તેના ભાવી નાગરિકોને ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ ન આપે તે માટે આધાર બની શકે નહીં — તેથી, રાજ્ય ખાનગી શાળાઓને અનુદાન આપે છે — તેમ છતાં, માન્યતા અને સંલગ્નતા આપતી વખતે લાદવામાં આવેલી શરતોનું પાલન કરવું ફરજિયાત છે, જેમાં શિક્ષકવર્ગની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ પાત્રતા પણ સમાવેશ પામે છે — શિક્ષણમાં શ્રેષ્ઠતા અને ધોરણ જાળવી રાખવા માટે સર્વોપયુક્ત વ્યક્તિઓની પસંદગી આવશ્યક છે — સેવા કાયદો — શિક્ષકવર્ગની પાત્રતા.

પરિપત્રો/સરકારી આદેશો/અધિસૂચનાઓ:

પરિપત્રો/પત્રો — અદાલતોમાં રજૂઆત — ઠરાવ્યું: અદાલતમાં રજૂ કરાયેલા કેટલાક પરિપત્રો/પત્રો/આદેશો કાયદાને અનુરૂપ ન હોઈ શકે અને સંવિધાનની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરનાર હોઈ શકે — આવા પરિપત્રો/પત્રોને અમલમાં મૂકી શકાય નહીં.

નિર્ણિત પૂર્વદષ્ટાંતનું અનુસરણ :

પર ઇન્ક્યુરિયમનો નિયમ — ઠરાવ્યું : અદાલતોએ સ્ટારે ડિસીસિસના નિયમમાં બેદરકારીબેદરકારી લાવી આ સિદ્ધાંતનો વિકાસ કર્યો છે — તેથી, જો કોઈ નિર્ણય કોઈ અધિનિયમ અથવા અન્ય બંધનકારક સત્તાને અવગણીને આપવામાં આવ્યો હોય, તો તેને “કાયદામાં ઉદ્ભૂત કરી શકાય એવો” માનવામાં આવતો નથી અને તે અવગણવામાં આવે છે — દામોદર નાયક અને ભાનુ પ્રસાદ પાંડા ના ચુકાદાઓ ધ્યાનમાં લીધા વિના આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓ બંધનકારક સ્વરૂપના નથી એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો.

શબ્દો અને વાક્યપ્રયોગો :

અભિવ્યક્તિ ‘પર ઇન્ક્યુરિયમ’ — તેનું અર્થસૂચન.

અપીલ નં. ૧૨૭૨/૨૦૧૧ માં પ્રતિવાદી નં. ૧ ને ૯.૭.૧૯૭૯ ના રોજ વ્યાખ્યાતા તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમની નિમણૂકને ઉચ્ચ શિક્ષણ નિયામક દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. તા. ૧૮.૧૨.૧૯૮૫ ના આદેશ દ્વારા તેમને

૧/૩ અનુદાન-સહાય યોજના પ્રાપ્ત કરવાનો લાભ આપવામાં આવ્યો હતો. ઓડિશા સરકારે તા. ૬.૧૦.૧૯૮૯ ની અધિસૂચના દ્વારા, યુ.જી.સી.ની ભલામણો અનુસાર, ૧.૧.૧૯૮૬ થી અમલમાં આવે તે રીતે પગારધોરણમાં સુધારો કર્યો હતો. આ અધિસૂચના ફક્ત એવા કિસ્સાઓમાં લાગુ પડતી હતી જ્યાં પદને ૧.૪.૧૯૮૯ સુધીમાં અનુદાન-સહાય યોજનાનો લાભ આપવામાં આવ્યો હોય અને તે પદ પર કાર્યરત વ્યક્તિનો શૈક્ષણિક અભિલેખ સારો હોવો જોઈએ, એટલે કે માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં ૫૪% અથવા તેની સમકક્ષ ગ્રેડ હોવી જોઈએ. પ્રતિવાદીએ તા. ૧૧.૧૧.૨૦૦૫ ના રોજ વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરી હતી અને રાજ્ય સરકારને તા. ૬.૧૦.૧૯૮૯ ની અધિસૂચના મુજબ ૧.૧.૧૯૮૬ થી સુધારેલ પગારધોરણ ચૂકવવા અંગેનો નિર્દેશ આપવા માગણી કરી હતી, જેમ કે વડી અદાલતે ઓ.જે.સી. નં. ૩૭૦૫/૧૯૮૭ તથા અન્ય સમાન કિસ્સાઓમાં મંજૂર કર્યું હતું. રિટ અરજીનો અપીલકર્તાઓ દ્વારા એ આધાર પર વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રતિવાદીએ તેમના માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં ફક્ત ૪૦% ગુણ મેળવ્યા હોવાથી તેઓ નિમણૂક માટે પાત્ર ન હતા અને તેમની નિમણૂક કાયદા સાથે સુસંગત ન હોઈ ગેરકાયદેસર રહી હતી. તેમ છતાં, વડી અદાલતે પોતાના અગાઉના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને રિટ અરજી મંજૂર કરી હતી. તેનાથી વ્યથિત થઈ રાજ્ય સરકારે અપીલ દાખલ કરી હતી. એ જ રીતે, અન્ય અપીલો પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

પ્રતિવાદીઓ તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વડી અદાલત ઘણાં લાંબા સમયથી આ વિષયવસ્તુ સાથે વ્યવહાર કરતી રહી હતી અને વડી અદાલતના ચુકાદાઓ સામેની એસ.એલ.પી.ઓ સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રાથમિક તબક્કે જ નામંજૂર કરી દીધી હોવાને પગલે, ન્યાયિક શિસ્ત અને મર્યાદા એવી માંગ કરે કે સર્વોચ્ચ અદાલત એ જ આદેશનું અનુસરણ કરે અને તેથી હાલની અપીલોમાં પડકારવામાં આવેલો ચુકાદો કોઈપણ હસ્તક્ષેપને પાત્ર નહોતો. બીજી તરફ, અપીલકર્તાઓ તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે હાલની અપીલોમાં સામેલ તથ્યાત્મક અને કાનૂની પ્રશ્નો પર ન તો વડી અદાલતે અને ન તો સર્વોચ્ચ અદાલતે ક્યારેય વિચારણા કરી હતી.

અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટેના પ્રશ્નો આ હતા : (૧) શું વડી અદાલતના આદેશોને અમલમાં મૂકી શકાય અથવા એવા વ્યક્તિઓને રાહત આપવા માટે અદાલતો દ્વારા ધ્યાનમાં લઈ શકાય, જેઓની નિમણૂકો પાત્રતાના અભાવે અને કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા, અર્થાત જાહેરાત વગેરે,નું પાલન ન કરવા કારણે ગેરકાયદેસર રહી હતી; અને (૨) શું વિલંબ અને ઉપેક્ષા સર્વથા માફ કરી શકાય, જેથી પ્રતિવાદીઓને તેવા વ્યક્તિઓના અગાઉના ચુકાદાઓનો પ્રોત્સાહક લાભ મળી રહે, જેઓ યોગ્ય સમયમર્યાદામાં અદાલતનો આશરો લેવા પૂરતા સતર્ક રહ્યા હતા।

અપીલોનો નિકાલ કરતાં, અદાલતે

ધારિત: ૧. વર્તમાન અપીલોમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોનો કોઈપણ અદાલત દ્વારા ક્યારેય વિચાર કરવામાં આવ્યો નહોતો, તેમ છતાં, તેમાં જાહેર મહત્વના કાનૂનના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો સંકળાયેલા છે અને તેથી, તેમની યોગ્ય ન્યાયનિર્ણયની આવશ્યકતા છે. [ફરો ૧૧] [૭૨૯-એફ]

૨. કાયદાકીય જોગવાઈઓ — સંબંધિત ભાગો

૨. ઓરિસ્સા એજ્યુકેશન (ટીચર્સ એન્ડ મેમ્બર્સ ઓફ ધ સ્ટાફ ઓફ એઈડેડ એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સની ભરતી અને સેવાની શરતો) નિયમો, ૧૯૭૪ ના નિયમ ૨(૧) માં ‘યુનિવર્સિટી’ ની વ્યાખ્યા મુજબ, “યુનિવર્સિટી” નો અર્થ ઓરિસ્સાની તમામ ચાર યુનિવર્સિટીઓ એવો થાય છે, જે નિયમોમાં નામાવલી મુજબ દર્શાવવામાં આવી છે, એટલે કે, ઉત્કલ યુનિવર્સિટી, બહેરામપુર યુનિવર્સિટી, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને શ્રી જગન્નાથ સંસ્કૃત વિશ્વ વિદ્યાલય. હાલના મામલાઓ ઉત્કલ યુનિવર્સિટી સંબંધિત છે. નિયમો, ૧૯૭૪ ના નિયમ ૪ હેઠળ સરકારે રચેલ પસંદગી બોર્ડ જ ઉમેદવારોને મુલાકાત/કસોટી માટે બોલાવી શકતું હતું અને ગુણક્રમ મુજબ પસંદગી કરી શકતું હતું [નિયમ ૫]. પસંદગી બોર્ડ શિક્ષકોને તેમની જરૂરિયાત મુજબ અલગ-અલગ કોલેજોને ઉપલબ્ધ કરાવશે. તેથી, મેનેજમેન્ટ સમિતિને પોતાની તરફથી શિક્ષકની નિમણૂક કરવાનો અધિકાર નથી. વધુમાં, નિયમો, ૧૯૭૯ હેઠળ આમ નિમણૂક કરાયેલા શિક્ષકો ઓરિસ્સા રાજ્યભરમાં બદલી પાત્ર છે, તેવા કોલેજમાં પણ, જે ચાર યુનિવર્સિટીઓમાંથી કોઈ એક સાથે સંલગ્ન હોય. [પરિચ્છેદ ૧૨] [૭૩૧-ડી; ૭૩૦-એ; ૭૩૧-ડી-એફ]

૩. શિક્ષણ :

૩.૧. શિક્ષણ એ જીવનના કાર્ય માટે તૈયારીરૂપે યુવાન વ્યક્તિઓને આપવામાં આવતું સુવ્યવસ્થિત બોધન, શાળાશિક્ષણ અથવા તાલીમ છે. તે ઉપરાંત, કોઈ વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કરેલા સમગ્ર શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમનો પણ તે અર્થ સૂચવે છે. શિક્ષણનો અર્થ ઔપચારિક શાળાશિક્ષણ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના જ્ઞાન, કૌશલ્ય, મગજ અને ચરિત્રને તાલીમ આપી તેનું વિકાસ કરવાની પ્રક્રિયા એવો થાય છે. શૈક્ષણિક સંસ્થા દ્વારા આપવામાં આવતાં બોધનની ઉત્તમતા મુખ્યત્વે અને સીધી રીતે શિક્ષકવર્ગની ઉત્તમતા પર નિર્ભર રહે છે. તેથી, જ્યાં સુધી તેઓ પોતે પાત્રતા તરીકે નિર્ધારિત સારો શૈક્ષણિક રેકૉર્ડ/લઘુત્તમ લાયકાતો ધરાવતા ન હોય, ત્યાં સુધી શિક્ષણનું ધોરણ જાળવી શકાય/વધારી શકાય તેવી વાત કોઈની કલ્પના બહારની છે. [પરિષેદ ૧૪] [૭૩૩-એચ; ૭૩૪-એ-સી]

ધ સોલ ટ્રસ્ટી લોક શિક્ષણ ટ્રસ્ટ વિ. ધ કમિશનર/ ઇન્કમ ટેક્સ, મૈસૂર, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૧૦; ફ્રેન્ક એન્થની પબ્લિક સ્કૂલ એમ્પ્લોઈઝ' એસોસિએશન વિ. યુનિયન/ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૩૧૧; ઓસ્માનિયા યુનિવર્સિટી ટીચર્સ' એસોસિએશન વિ. સ્ટેટ/ આંધ્ર પ્રદેશ અને અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૨૦૩૪; અને ડિરેક્ટર (સ્ટડીઝ), ડૉ. આંબેડકર ઇન્સ્ટિટ્યૂટ/ હોટેલ મેનેજમેન્ટ, ન્યુટ્રિશન અને કેટરિંગ ટેકનોલોજી, ચંડીગઢ અને અન્ય વિ. વૈભવ સિંહ ચૌહાણ, ૨૦૦૮ (૧૫) એસ.સી.આર. ૨૨૪ = (૨૦૦૯) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯); મીરા મેસી (ડૉ.) વિ.

એસ.આર. મહેરોત્રા (ડૉ.) અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૧૫૩ અને ચંડીગઢ એડમિનિસ્ટ્રેશન અને અન્ય વિ. રજની વાલી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૬૩૪ — અવલંબિત

વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણ આયોગનો અહેવાલ, એટલે કે, રાધાકૃષ્ણન આયોગ; વિશ્વવિદ્યાલય વહીવટ સંબંધિત સમિતિનો અહેવાલ ૧૯૬૪(૧૯૬૭) — નો સંદર્ભ લેવાયો

૩.૨. નાણાંની અછત રાજ્ય માટે તેના ભાવિ નાગરિકોને ગુણવત્તાસભર શિક્ષણ ન આપવા માટેનું કારણ બની શકે નહીં. આ કારણસર જ શિક્ષણનું ધોરણ જળવાઈ રહે તે માટે રાજ્ય સરકાર ખાનગી શાળાઓને સહાય અનુદાન આપે છે, જેથી સંસ્થાનું સુચારુ સંચાલન સુનિશ્ચિત થઈ શકે અને નાણાંના અભાવે શિક્ષણના ધોરણને હાનિ ન પહોંચે. ભારતના બંધારણમાં બાળકોને યોગ્ય અને ઉત્તમ ગુણવત્તાવાળું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવામાં સુવિધા થાય તે દૃષ્ટિએ બંધારણમાં સુધારો કરીને અનુચ્છેદ ૨૧એ ઉમેરવામાં આવ્યો છે. ઉત્કૃષ્ટતા અને શિક્ષણના ધોરણને જાળવી રાખવા માટે સર્વાધિક યોગ્ય વ્યક્તિઓની પસંદગી આવશ્યક છે. શિક્ષણ પર નિયંત્રણ રાખતાં રાજ્ય માટે શિક્ષણના ધોરણને આંચકો પહોંચાડવો અનુમત્ય નથી. [પરા ૧૭] [૭૩૬-સી-૭]

૩.૩. આ અદાલતે દામોદર નાયક મામલામાં સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કર્યું છે કે કોઈ વ્યક્તિ શૈક્ષણિક લાયકાતમાં રહેલી ખામી પૂર્ણ કર્યા વિના અનુદાન-સહાયનો લાભ મેળવી શકતો નથી. વધુમાં, આ અદાલતે ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પાંડા મામલામાં ત્યાંના

અપીલકર્તાની સેવાનો અંત ૫૫% ગુણ સાથે માસ્ટર કોર્સમાં લાયકાત ન ધરાવતા હોવાના કારણે યથાવત્ રાખ્યો હતો. [ફકરો ૪૬(૧૨)] [૭૫૨-ડી-ઈ]

સ્ટેટ ઑફ ઓરિસ્સા અને અન્ય વિ. દામોદર નાયક અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૦૭૧ તથા ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પાંડા વિ. ચાન્સેલર, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને અન્ય, (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૫૩૨ — પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

૩.૪. જો કોઈ વ્યક્તિ શૈક્ષણિક લાયકાતની ખામી પૂર્ણ ન કરે ત્યાં સુધી તેને અનુદાન-સહાય યોજના નો લાભ મળી શકતો ન હોય, તો યુ.જી.સી. પગારધોરણ મંજૂર કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. [ફકરો ૪૬(૧૪)] [૭૫૨-એચ; ૭૫૩-એ]

૪. જાહેરખબર વિના નિમણૂક/રોજગાર:

૪.૧. બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬ ની આવશ્યકતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અરજીઓ માંગવા માટે યોગ્ય રીતથી જાહેર સૂચના પ્રસિદ્ધ કરવી આવશ્યક છે અને તેના પ્રતિસાદમાં અરજી કરનાર તમામ વ્યક્તિઓનો ન્યાયસંગત રીતે વિચાર કરવો જોઈએ. ભલે ઉમેદવારોનાં નામ રોજગાર વિનિમય કચેરીમાંથી માંગવામાં આવ્યા હોય, તે ઉપરાંત નિયોતા પર આ ફરજિયાત છે કે વ્યાપક પ્રસાર ધરાવતા અખબારોમાં ખાલી જગ્યાઓની જાહેરાત કરીને અથવા રેડિયો અને ટેલિવિઝન પર જાહેર જાહેરાત કરીને ખુદ્દા બજારમાંથી તમામ પાત્ર ઉમેદવારો પાસેથી અરજીઓ મંગાવે. માત્ર રોજગાર વિનિમય કચેરીમાંથી નામો મંગાવીને અથવા નોટિસ બોર્ડ પર

નોંધ મૂકી વગેરે દ્વારા કરવામાં આવેલી નિમણૂક બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ ના આદેશોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે તે પદ માટે પાત્ર એવા ઉમેદવારોને વિચારણા માટે વંચિત રાખે છે. આ જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં નોકરીએ રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ પગાર સહિત કોઈપણ રાહત મેળવવા હકદાર નથી. [ફકરો ૧૮-૧૯] [૭૩૭-એ-સી; એફ-એચ; ૭૩૮-એ]

દિલ્લી ડેવલપમેન્ટ હોર્ટીકલ્ચર એમ્પ્લોયઝ યુનિયન વિ. દિલ્લી એડમિનિસ્ટ્રેશન, દિલ્લી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૭૮૯; સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા અને અન્ય વિ. પિયારા સિંહ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૨૧૩૦; એક્સાઈઝ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ મલ્કાપટનમ, કૃષ્ણા ડિસ્ટ્રિક્ટ, એ.પી. વિ. કે.બી.એન. વિશ્વેશ્વર રાવ અને અન્ય, ૧૯૯૬ (૫) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૭૩ = (૧૯૯૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૧૬; અરુણ તેવારી અને અન્ય વિ. જિલ્લા માનસવી શિક્ષક સંઘ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૩૩૧; બિનોદ કુમાર ગુપ્તા અને અન્ય વિ. રામ આશ્રય મહોતો અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૨૧૦૩; નેશનલ ફર્ટિલાઈઝર્સ લિ. અને અન્ય વિ. સોમવીર સિંહ, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૨૩૧૯; ટેલિકોમ ડિસ્ટ્રિક્ટ મેનેજર અને અન્ય વિ. કેશબ દેબ, ૨૦૦૮ (૭) એસ.સી.આર. ૮૩૫ = (૨૦૦૮) ૮ એસ.સી.સી. ૪૦૨; સ્ટેટ ઓફ બિહાર વિ. ઉપેન્દ્ર નારાયણ સિંહ અને અન્ય, ૨૦૦૯ (૪) એસ.સી.આર. ૮૬૬ = (૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. ૬૫; અને સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ અને અન્ય એક વિ.

મોહમ્મદ ઈબ્રાહિમ, ૨૦૦૯ (૮) એસ.સી.આર. ૨૨૯ = (૨૦૦૯) ૧૫ એસ.સી.સી. ૨૧૪) — સંદર્ભિત.

૪.૨. વર્તમાન મામલાઓમાં, પ્રતિવાદીઓ/શિક્ષકોની પ્રારંભિક તબક્કે નિમણૂક કરતી વખતે નિયમો, ૧૯૭૪ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું તમામ કેસોમાં પાલન કરવામાં આવ્યું નહોતું. સ્વીકાર્ય રીતે, કેટલાક વ્યક્તિઓની નિમણૂક માત્ર કોલેજના સૂચના પાટિયા પર કોઈ નોંધ મૂકીને જ કરવામાં આવી હતી. આમાંથી કેટલાક શિક્ષકોએ પસંદગી મંડળ સમક્ષ ઇન્ટરવ્યુ પરીક્ષાનો સામનો કર્યો નહોતો. તેમની નિમણૂકોને કાયદેસરની સત્તાધિકારી, અર્થાત્ ઉચ્ચ શિક્ષણ નિયામક દ્વારા ઘણાં લાંબા સમય બાદ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; કેટલાક કેસોમાં તો તેમની પ્રારંભિક નિમણૂકના ૧૦-૧૨ વર્ષ બાદ પણ. [પરિષેદ ૪૬ (૧) અને (૩)] [૭૫૦-૭-એચ; ૭૫૧-બી-સી]

૫. પ્રારંભથી જ આદેશ ખોટો છે :

૫.૧. આ એક સ્થિર કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે જો કોઈ આદેશ તેની શરૂઆતમાં જ દૂષિત હોય, તો તેને પછીના તબક્કે કાનૂની માન્યતા પ્રાપ્ત થતી નથી. અનુગામી કાર્યવાહી/વિકાસ એવી કાર્યવાહીને માન્ય બનાવી શકતું નથી, જે તેની શરૂઆતમાં કાયદેસર ન હતી, કારણ કે ગેરકાયદેસરતા આદેશના મૂળને આઘાત પહોંચાડે છે. જો પ્રારંભિક તબક્કે કોઈ આદેશ કાયદાની દૃષ્ટિએ દૂષિત હોય, તો તેના પરિણામસ્વરૂપની બધી અનુગામી કાર્યવાહી શૂન્ય ગણાશે અને અનિવાર્યપણે રદ

કરવી પડશે. કાયદામાં અધિકાર ત્યારે જ અને માત્ર ત્યારે જ અસ્તિત્વ ધરાવે છે, જ્યારે તેનું ઉદ્ભવ કાયદેસર હોય. [ફકરો ૨૦] [૭૩૮-સી-ડી]

ઉપેન ચંદ્ર ગોગોઈ વિ. અસામ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૨૮૯; મંગલ પ્રસાદ તમોલી (મૃત) એલ.આર.સ. દ્વારા વિ. નર્વદેશ્વર મિશ્રા (મૃત) એલ.આર.સ. દ્વારા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૧૯૬૪; અને ઋતેશ તિવારી અને અન્ય એક વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૮૨૩ — આધારરૂપે અવલંબિત

પ.ર. પદ પરના લિયનના પ્રતિકૂળ કબજાનો અથવા પદ પર ચથાવત્ રહેનાનો સિદ્ધાંત સેવા ન્યાયશાસ્ત્રમાં લાગુ પડતો નથી. તેથી, પદ પર ખોટી રીતે નિમણૂક કરાયેલા વ્યક્તિની સતત ચાલુ રહેલી નિમણૂક તેના પક્ષમાં કોઈ અધિકાર ઉત્પન્ન કરતી નથી. [ફકરો ૨૦ અને ૪૬(૨૦)] [૭૫૩-જી-એચ; ૭૩૮-એફ]

ડૉ. એમ.એસ. પાટીલ વિ. ગુલબર્ગા યુનિવર્સિટી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૭૮૩ — આધાર લેવામાં આવ્યો

૬. પાત્રતાનો અભાવ:

૬.૧. જે વ્યક્તિ પાસે કાયદેસરની આવશ્યકતા મુજબ ગુણોની આવશ્યક ટકાવારી ન હતી અથવા જે પાત્રતાથી વંચિત છે, તે પદ ધારણ કરી શકતો નથી, તેમજ તે અદાલતનો આશરો પણ લઈ શકતો નથી, કારણ કે તેને એવો કોઈ અધિકાર પ્રાપ્ત

નથી જે અદાલત મારફતે અમલમાં મૂકી શકાય. [ફકરો ૨૧-૨૨] [૭૩૮-એચ; ૭૩૯-એફ-જી]

ડૉ. પ્રીત સિંહ વિ. એસ.કે. મંગલ અને અન્ય, ૧૯૯૨ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૩૩૭ = ૧૯૯૩ સપ્પ. (૧) એસ.સી.સી. ૭૧૪; પ્રમોદ કુમાર વિ. યુ.પી. સેકન્ડરી એજ્યુકેશન સર્વિસેસ કમિશન અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૮૧૭ — આધાર રાખવામાં આવ્યો

૬.૨. કોઈ ઉમેદવાર માત્ર ત્યારે જ કોઈ પદ માટે અરજી કરવા પાત્ર બને છે જ્યારે તે નિયમો/જાહેરાત દ્વારા નિર્ધારિત જરૂરી ન્યૂનતમ માપદંડ પૂર્ણ કરે. પ્રતિવાદીઓ/શિક્ષકોની નિમણૂકના સંબંધિત સમયે માસ્ટર કોર્સમાં સારા દ્વિતીય વર્ગ, એટલે કે ૫૪% ગુણ, ધરાવવાની આવશ્યકતા હતી અને ઉલ્લેખિત પ્રતિવાદીઓમાંથી કોઈએ પણ તે ટકાવારી પ્રાપ્ત કરી નહોતી. તેથી, કોઈપણ પ્રતિવાદી અરજી પણ રજૂ કરી શક્યો ન હોત. [ફકરો ૪૬ (૨) અને (૪)] [૭૫૧-એ-સી-ડી]

૭. બેદરકારીબેદરકારી :

૭.૧. બેદરકારીબેદરકારી મંજૂર કરવા માટે સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈના અભાવે કોઈ બેદરકારીબેદરકારી આપવામાં આવી શકતી નથી. આવી સત્તા કાયદામાં નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય તો પણ તેનો ઉપયોગ મનસ્વી રીતે કરી શકાતો નથી. કાનૂની જોગવાઈઓના અમલીકરણ માટેની નિહિત, આનુષંગિક અથવા આવશ્યક સત્તા

ગણાવી આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ પણ સાવધાની અને તકેદારીપૂર્વક તથા ચુકિતપૂર્ણ ઉપાયો દ્વારા, કાનૂની જોગવાઈઓના અમલમાં અવરોધો દૂર કરવા અથવા તેના અમલ સામેના પ્રતિકારને પરાજિત કરવા માટે જ થવો જોઈએ. આનુષંગિક અને સહાયક સત્તાઓનો ઉપયોગ કાયદાના ઉદ્દેશને સંપૂર્ણ અવગણીને કરી શકાતો નથી. આવી સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર કાયદાનિર્માણને અસરકારક બનાવવાના હેતુસર જ કરી શકાય, જેથી અંતિમ સત્તા મૃગજળ સમાન ન બની જાય; અન્યથા તે વિધાનમંડળના આશયના વિરુદ્ધ જશે. [પરિચ્છેદ ૩૦-૩૧] [૭૪૩-એફ-એચ; ૭૪૪-એ]

ડૉ. જે.પી. કુલશ્રેષ્ઠ તથા અન્ય વિ. ચાન્સેલર, અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટી તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૨૧૪૧; રેખા ચતુર્વેદી વિ. યુનિવર્સિટી ઓફ રાજસ્થાન તથા અન્ય, ૧૯૯૩ (૧) એસ.સી.આર. ૧૮૬ = ૧૯૯૩ સપિલ. (૩) એસ.સી.સી. ૧૬૮; પી.કે. રામચંદ્ર અચ્યર તથા અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૫૪૧; સેક્રેટરી, એ.પી. પબ્લિક સર્વિસ કમિશન વિ. બી. સ્વપ્ના તથા અન્ય, ૨૦૦૫ (૨) એસ.સી.આર. ૯૯૧ = (૨૦૦૫) ૪ એસ.સી.સી. ૧૫૪; કેન્દ્રીય વિધાલય સંગઠન તથા અન્ય વિ. સજલ કુમાર રોય તથા અન્ય, ૨૦૦૬ (૭) સપિલ. એસ.સી.આર. ૬૦૭ = (૨૦૦૬) ૮ એસ.સી.સી. ૬૭૧; ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા તથા અન્ય વિ. ભાનુ લોધ તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૨૭૭૫; ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પાંડા વિ. ચાન્સેલર, સંબલપુર યુનિવર્સિટી તથા અન્ય ૨૦૦૧ (૩) સપિલ. એસ.સી.આર.

૬૨ = (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૫૩૨; યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા વિ. ધર્મ પાલ તથા અન્ય, ૨૦૦૯ (૨) એસ.સી.આર. ૧૯૩ = (૨૦૦૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૭૦); માતાજોગ દોબે વિ. એચ. એસ. ભારી, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૬ એસ.સી. ૪૪; અને સ્ટેટ ઑફ કર્ણાટક વિ. વિશ્વભારતી હાઉસ બિલ્ડિંગ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી તથા અન્ય, ૨૦૦૩ (૧) એસ.સી.આર. ૩૯૭ = (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૪૧૨; કે. મંજુશ્રી વિ. સ્ટેટ ઑફ આંધ્ર પ્રદેશ તથા અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૪૭૦; અને રમેશ કુમાર વિ. વડી અદાલત ઑફ દિલ્હી તથા અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૭૧૪ — આધારરૂપ માનવામાં આવેલ

૭.૨. અનુગામી રીતે છૂટછાટ આપવી એ જાહેરાત બહાર પડ્યા પછી માપદંડમાં ફેરફાર કરવાને સમાન થાય છે, જે કાયદામાં અનુમતિપાત્ર નથી. વધુમાં, તે સમાન પરિસ્થિતિ ધરાવતા એવા વ્યક્તિઓના, જેઓ જરૂરી ગુણના અભાવે પોતાને અયોગ્ય માનીને અરજી કરી નહોતા, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ પ્રતિષ્ઠિત મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે. [પરા ૪૬ (૮)] [૭૫૧-૭-એચ; ૭૫૨-એ]

૭.૩. સરકાર દ્વારા સમયાંતરે બહાર પાડવામાં આવેલા પરિપત્રો/પત્રોમાં માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં ન્યૂનતમ ૫૪% ગુણને પાત્રતા તરીકે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા. વર્તમાન મામલાઓમાં, આ બેદરકારીબેદરકારી માત્ર ઉત્કલ યુનિવર્સિટી દ્વારા જ મંજૂર કરવામાં આવી હતી; ઉત્કલ યુનિવર્સિટી સિવાય અન્ય કોઈ યુનિવર્સિટી દ્વારા ખામીની માફીનો અધિકાર વપરાયો નહોતો. કહેવાતી બેદરકારીબેદરકારી

ઉત્કલ યુનિવર્સિટી દ્વારા અનેક કોલેજો પર લાગુ પડે એવો એક રૂટીન આદેશ પસાર કરીને આપવામાં આવી હતી, અને તે પણ લાંબા સમયના અંતરાલ પછી, એટલે કે અંદાજે એક દાયકાના પછી. [ફકરો ૧૨ અને ૪૬ (૫)] [૭૩૩-ડી; ૭૫૧-ડી-ઈ]

૭.૪. પાત્રતાનું નિર્ધારણ કાર્યપાલિકા ક્ષેત્રાધિકારના વિશિષ્ટ ક્ષેત્રમાં આવે છે અને એકવાર રાજ્ય સત્તાધિકારીઓએ ૧૯૭૪ ના નિયમો હેઠળ તે નિર્ધારિત કરી દીધા પછી, ઉત્કલ યુનિવર્સિટી દ્વારા બેદરકારીબેદરકારી મંજૂર કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી અને, તેથી, ક્ષમાદાન વગેરેનો આદેશ રદબાતલ છે. [ફકરો ૪૬ (૬)] [૭૫૧-ઈ-એફ]

૭.૫. પાત્રતામાં બેદરકારીબેદરકારી મંજૂર કરવાની સત્તા કોઈપણ સત્તાધિકારીને, યુનિવર્સિટી હોય કે રાજ્ય, સોંપવામાં આવી નહોતી. તેવી સત્તાના અભાવે, આવી સત્તાનો ઉપયોગ થઈ શક્યો હોત નહીં. [ફકરો ૪૬ (૧૧)] [૭૫૨-સી]

૮. વિલંબ/બેદરકારી :

૮.૧. મર્યાદા અધિનિયમ રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં લાગુ પડતું નથી, છતાં મર્યાદાનો સિદ્ધાંત જાહેર નીતિ પર આધારિત હોવાથી, તેમાં સમાયેલ સિદ્ધાંતો લાગુ પડે છે અને વિલંબ તથા ઉપેક્ષાના આધારે રિટ અરજીઓ પ્રારંભિક તબક્કે જ ફગાવી દેવામાં આવે છે. સમાન પ્રકારના કેસમાં, નિશ્ચિત પગારધોરણ પ્રાપ્ત કરવાથી આવર્તિત કારણકાર્ય ઊભું થઈ શકે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, અરજિ વિલંબ તથા ઉપેક્ષાના

આધારે ફગાવી શકાય અને અસ્પષ્ટ તથા અતિશય વિલંબ હોય તેવા કેસમાં અદાલત પ્રારંભિક અવધિ માટે રાહત આપવાનો ઇનકાર કરી શકે. યુ.જી.સી. પગારધોરણો ૧.૧.૧૯૮૬ થી અમલમાં આપવા તથા બાકી રકમ વગેરે ચૂકવવા માટે મોટાભાગની અરજીઓ વડી અદાલતમાં ૧૦-૨૦ વર્ષ પછી દાખલ કરવામાં આવી હતી. બધા કેસોમાં વડી અદાલતે ૧.૧.૧૯૮૬ થી અમલમાં રાહત આપી હતી અથવા તો ૧.૬.૧૯૮૪ થી પણ રાહત આપી હતી, જ્યારે ૬.૧૦.૧૯૮૮ની સૂચનામાં પણ તે ૧.૧.૧૯૮૬ થી જ લાગુ પડે છે એવું દર્શાવાયું છે. વિલંબ તથા ઉપેક્ષાના પ્રશ્નનો વિચાર કર્યા વિના, માત્ર યથાયોગ્ય સમયમર્યાદામાં અદાલતોનો સંપર્ક કરનાર સજાગ વ્યક્તિઓએ મેળવેલા અગાઉના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને, વડી અદાલતે આ કેસો સ્વીકાર્યા હતા અને રાહત આપી હતી. [પરિચ્છેદ ૯, ૩૨, ૩૩ અને ૪૬(૧૫)] [૭૪૪-જી-એચ; ૭૪૫-એ; ૭૨૯-બી-સી; ૭૫૩-બી]

લચ્છમી સેવક સાહૂ વિ. રામ રૂપ સાહૂ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૪૪ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૨૪; અને કમલેશ બાબુ અને અન્ય વિ. લાજપત રાય શર્મા અને અન્ય, ૨૦૦૮ (૬) એસ.સી.આર. ૬૫૩ = (૨૦૦૮) ૧૨ એસ.સી.સી. ૫૭૭ — આધાર લેવામાં આવ્યો.

૮.૨. સમાન કેસમાં અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલી રાહત, વિલંબ અને બેદરકારી માટે યોગ્ય સમજૂતી પૂરી પાડી શકતી નથી. જ્યાં કોઈ સતર્ક વ્યક્તિએ વાજબી સમયમર્યાદામાં અદાલતનો આશરો લીધો હતો એવા કેસોમાં વિવાદી પક્ષકાર

ચુકાદામાંથી પ્રેરણા મેળવવાનો દાવો કરી શકતો નથી. [ફકરો ૩૪] [૭૪૫-બી-સી]

એમ/એસ રૂપ ડાયમંડ્સ અને અન્ય, વિ. યુનિયન/ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. ૬૭૪; સ્ટેટ/ કર્ણાટક અને અન્ય વિ. એસ.એમ. કોટેરૈયા અને અન્ય, ૧૯૯૬ (૫) સપ્લ્. એસ.સી.આર. ૪૨૬ = (૧૯૯૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૬૭; અને જગદીશ લાલ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ/ હરિયાણા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૩૬૬ — પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૯. માગવામાં ન આવેલો રાહત — મંજૂર કરી શકાય નહીં :

૯.૧. પક્ષકારોની દલીલોની બહારના આધાર પર કોઈ કેસનો નિર્ણય આધારિત થઈ શકતો નથી. નીચલી અદાલતમાં પક્ષકારોના હકોનો નિર્ણય કરવા અદાલતને સક્ષમ બનાવવા માટે દલીલો અને વિગતો આવશ્યક હોય છે. તેથી, વિવાદિત પ્રશ્નને સંકુચિત કરવામાં અદાલતને સહાય કરવા અને સંબંધિત પક્ષકારોને વિવાદગ્રસ્ત પ્રશ્ન વિશે જાણ કરવા માટે દલીલો વધુ જરૂરી હોય છે, જેથી પક્ષકારો ઉક્ત પ્રશ્ન અંગે યોગ્ય પુરાવા રજૂ કરી શકે. આ એક સ્થિર કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે “સામાન્ય નિયમ તરીકે, દલીલોના આધાર વિના માગવામાં આવેલી રાહત મંજૂર કરવી જોઈએ નહીં.”

[પરા ૩૫] [૭૪૫-ઈ-એફ]

શ્રી મહંત ગોવિંદ રાવ વિ. સીતા રામ કેશો, (૧૯૯૮) ૨૫ ઇન્ડ. એપ. ૧૯૫; એમ/એસ. ટ્રોજન એન્ડ કો. વિ. આરએમ. એન.એન. નાગપ્પા ચેટ્ટિયાર,

એઆઈઆર ૧૯૫૩ એસસી ૨૩૫; ઈશ્વર દત્ત વિ. લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન કલેક્ટર અને અન્ય એક, એઆઈઆર ૨૦૦૫ એસસી ૩૧૬૫; અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. હિંદુસ્તાન કન્સ્ટ્રક્શન કંપની લિમિટેડ, ૨૦૧૦ (૪) એસસીઆર ૪૬ = (૨૦૧૦) ૪ એસસીસી ૫૧૮ — પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

૯.૨. વડી અદાલતે કેટલાક કેસોમાં એવી રાહત મંજૂર કરી હતી જે માંગી પણ નહોતી, કારણ કે કેટલાક કેસોમાં યુજીસી પગારધોરણ ૧.૬.૧૯૮૪ થી અમલમાં આવે તે રીતે મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું, અર્થાત્ ૧.૧.૧૯૮૬ અગાઉની તારીખથી, જ્યારે આવી જ રાહત મંજૂર કરી શકાતી નહોતી અને સર્વોચ્ચ અદાલતે દામોદર નાયક મામલે પ્રતિપાદિત કરેલા કાયદાના પ્રકાશમાં કાયદેસર રીતે માન્ય પણ નહોતી. તેથી, મનનો કોઈ ઉપયોગ કર્યા વિના મામલો નક્કી કરવામાં આવ્યો હોય એવો કેસ સ્પષ્ટપણે બને છે. [ફકરો ૪૬ (૧૭-૧૮)] [૭૫૩-ડી-એફ]

સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા અને અન્ય વિ. દામોદર નાયક અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૦૭૧ તથા ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પંડા વિ. ચાન્સેલર, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને અન્ય, (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૫૩૨ — પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

૧૦. ભારતના બંધારણનો અનુચ્છેદ ૧૪.

૧૦.૧. આ એક સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે અનુચ્છેદ ૧૪ નો હેતુ ગેરકાયદેસરતાને કાયમ રાખવાનો નથી અને તે નકારાત્મક સમાનતાની કલ્પના

કરતું નથી. તેથી, ભલે સમાન સ્થિતિમાં આવેલા અન્ય કેટલાક વ્યક્તિઓને અજાણતા અથવા ભૂલવશ કોઈ લાભ આપવામાં આવ્યો હોય, તો એવો આદેશ અરજદારને એ જ રાહત મેળવવાનો કોઈ કાનૂની અધિકાર પ્રદાન કરતો નથી. આ સિદ્ધાંત ન્યાયિક ઉચ્ચારણો પર પણ લાગુ પડે છે. એકવાર અદાલત આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચે કે ખોટો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે તે જ બાબતને કાયમ રાખવા કરતાં ભૂલને સુધારવી અદાલતની ગૌરવપૂર્ણ ફરજ બની જાય છે. [પરા ૩૬] [૭૪૬-અ-ડિ]

ચંદીગઢ એડમિનિસ્ટ્રેશન અને અન્ય વિ. જગજીત સિંહ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૭૦૫; યોગેશ કુમાર અને અન્ય વિ. એન.સી.ટી. દિલ્લી સરકાર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૧૨૪૧; એમ/એસ આનંદ બટ્લ્સ લિમિટેડ વગેરે વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૫૬૫; કે.કે. ભદ્રા વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૮૯૮; મહારાજ કૃષ્ણ ભટ્ટ અને અન્ય વિ. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૮ (૧૧) એસ.સી.આર. ૬૭૦ = (૨૦૦૮) ૯ એસ.સી.સી. ૨૪; ઉપેન્દ્ર નારાયણ સિંહ (પૂર્વોક્ત); અને ભારત સંઘ અને અન્ય વિ. કાર્ટિક ચંદ્ર મોન્ડલ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૪૫૫); હોટેલ બાલાજી અને અન્ય વિ. એ.પી. રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસ.સી. ૧૦૪૮; સંજીવ દત્તા, ડેપ્યુટી સેક્રેટરી, માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય, ૧૯૯૫ (૩) એસ.સી.આર. ૪૫૦ = (૧૯૯૫) ૩ એસ.સી.સી. ૬૧૯; નિર્મલ જીત કૌર વિ.

એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૪ (૩) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૧૦૦૬ = (૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી. ૫૫૮; અને મયૂરમ સુબ્રમણિયન શ્રીનિવાસન વિ. સી.બી.આઈ., એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૨૪૪૯ — આધારરૂપ માનવામાં આવેલ.

૧૦.૨. પ્રતિવાદીઓની આ ફરિયાદ કે તેમની અનુકૂળતામાં વડી અદાલતે કરેલા આદેશોને યથાવત્ ન રાખવામાં આવે તો તે શત્રુતાપૂર્ણ ભેદભાવ સમાન ગણાશે, સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૪ માત્ર સકારાત્મક સમાનતાનું જ પરિકલ્પન કરે છે. [ફકરો ૪૬ (૧૯)] [૭૫૩-૭]

૧૧ મનસ્વીતા :

૧૧.૧. કાયદાના શાસનનો સિદ્ધાંત મનસ્વી કાર્યવાહીને રોકે છેમનસ્વી કાર્યવાહીને રોકે છે અને એવી નટપટિને અમાન્ય ઠરાવવામાં પણ સક્ષમ બનાવે છે. રાજ્ય અથવા તેની સાધનસંસ્થાઓની દરેક કાર્યવાહી માત્ર ન્યાયસંગત, કાયદેસર અને નિષ્કલંક જ હોવી જોઈએ એવું નથી, પરંતુ તે કોઈપણ પ્રકારના લગાવ કે બ્લેષ વિના હોવી જોઈએ. જ્યાં કાયદો કોઈ સત્તાધિકારીને વ્યાપક વિવેકાધિકાર સાથે વ્યાપક સત્તા અર્પે છે, ત્યાં મનસ્વી નટપટિ સામે રક્ષણ આપવા માટે પ્રક્રિયાત્મક ન્યાયસંગતતા એક નિહિત ફરજિયાત આવશ્યકતા છે. જો સત્તાધિકારીએ અપનાવેલી પ્રક્રિયા મૂળભૂત ન્યાયસંગતતા અથવા સ્થાપિત આચારધોરણોને આઘાત પહોંચાડે અથવા અંતરાત્માને ઝંઝોળી નાંખે, તો તે આદેશ દૂષિત બને છે. નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા દોષપૂર્ણ જ રહે છે. [પરા ૩૮] [૭૪૭-ઈ-એફ]

હાજી ટી. એમ. હસન રાવથેર વિ. કેરળા ફાઈનાન્સિયલ કોર્પોરેશન, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૧૫૭; ડૉ. રાશ લાલ ચાદવ વિ. બિહાર રાજ્ય અને અન્ય, ૧૯૯૪ (૧) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૨૩૧ = (૧૯૯૪) ૫ એસ.સી.સી. ૨૬૭; અને ટાટા સેલ્યુલર વિ. ભારત સંઘ, ૧૯૯૪ (૨) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૧૨૨ = (૧૯૯૪) ૬ એસ.સી.સી. ૬૫૧; આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. નક્ષા રાજા રેડ્ડી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૫૮; એસ.જી. જયસિંઘાણી વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૨૭; કમિશનર ઓફ પોલીસ, બોમ્બે વિ. ગોરધનદાસ ભાનજી, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૬ — આધારરૂપે અવલંબવામાં આવેલ.

૧૧.૨. શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને માન્યતા અને સંલગ્નતા આપવાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ અવગણવામાં આવી શકતો નથી. તેથી, બિન-સરકારી અને બિન-અનુદાનિત ખાનગી મહાવિદ્યાલયો માટે પણ માન્યતા અને સંલગ્નતા આપતી વખતે, લાદવામાં આવેલી શરતોનું પાલન કરવું અનિવાર્ય છે, જેમાં શિક્ષકવર્ગની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ પાત્રતાનો પણ સમાવેશ થાય છે. વર્તમાન કેસમાં, આ મનસ્વીપનાનો એક સ્પષ્ટ કેસ જણાય છે, જેને મંજૂરી આપી શકાય નહીં. [પરિચ્છેદ ૩૭] [૭૪૭-એ-ડી]

૧૧.૩. પ્રતિવાદીઓની તરફથી કરવામાં આવેલ આ રજૂઆત કે સરકારના આદેશો/પરિપત્રો/પત્રોનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે, તેથી કોઈ હસ્તક્ષેપ આવશ્યક નથી, તે માત્ર આ સરળ કારણસર સાવ અયોગ્ય છે કે આવા

આદેશો/પરિપત્રો/પત્રો કાનૂની જોગવાઈઓ અને બંધારણીય આદેશના ઉલ્લંઘનરૂપ હોવાથી, આ અદાલતના રામ ગણેશ ત્રિપાઠી મામલાના ચુકાદા મુજબ, તેમને માત્ર અવગણવાના રહે છે. [ફરો ૪૬ (૨૧)] [૭૫૪-એ-બી]

રામ ગણેશ ત્રિપાઠી અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૧૪૪૬ — તેના પર અવલંબન કરવામાં આવ્યું.

૧૧.૩. સામાન્ય અનુભવની બાબત એ છે કે રાજ્ય/કાયદેસર સત્તાધિકારીઓ દ્વારા જારી કરાયેલા મોટી સંખ્યામાં આદેશો/પત્રો/પરિપત્રો પર આધાર મૂકવા અને તે અનુસાર કાર્ય કરવા માટે અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવે છે. જોકે, તેમાંના કેટલાક નિશ્ચિતપણે કાયદા સાથે સુસંગત ન હોવાનું જણાય છે. આવા કેટલાક આદેશો/પરિપત્રો એવા હોઈ શકે છે, જે બંધારણની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતા હોય. [પરા ૪૧] [૭૪૮-એફ]

૧૧.૪. સત્તાધિકારીએ રાજ્યની સમગ્ર શિક્ષણ પ્રણાલીને દુષિત કરતાં, શિક્ષણનો ધોરણ જળવાઈ રહે તે માટે જ અનુદાન-સહાય યોજના રચવામાં આવી છે તે હેતુને અવગણીને, બંધારણીય જોગવાઈઓના ભંગરૂપે, કોઈપણ પ્રકારનું સ્પષ્ટીકરણ આપ્યા વિના, મનસ્વી રીતે ગેરકાયદેસર આદેશો પસાર કર્યા હતા. [ફરો ૪૬ (૧૬)] [૭૫૩-સી]

૧૧.૫. રાજ્યના સત્તાધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ સમગ્ર કવાયત મનમાનીના દોષથી પીડિત છે અને તેથી સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન કરનાર છે. તેથી, તેને અમલમાં મૂકી શકાય નહીં. [પરા ૪૨] [૭૪૯-બી-સી]

૧૨. પર ઈન્ક્યુરિયમ — સિદ્ધાંત :

૧૨.૧. “ઈન્ક્યુરિયા” નો શબ્દશઃ અર્થ “બેદરકારી” થાય છે. વ્યવહારમાં “પર ઈન્ક્યુરિયમ” નો અર્થ “પર ઈન્ફોરેટિયમ” એવો સ્વીકારવામાં આવે છે. અદાલતોએ “સ્ટોરે ડિસિસિસ” ના નિયમમાં બેદરકારીબેદરકારી લાવીને આ સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે. તેથી, જે બાબત “કાયદામાં ઉદ્ધરણયોગ્ય” હોય, તે જો કોઈ અધિનિયમ અથવા અન્ય બાધ્યકારી સત્તાના અજ્ઞાનમાં આપવામાં આવી હોય, તો તેને ટાળવામાં આવે છે અને અવગણવામાં આવે છે. [ફક્ટો ૪૩] [૭૪૯-ડી]

મમલેશ્વર પ્રસાદ તથા અન્ય વિ. કનૈયા લાલ (મૃત) તેમના કાનૂની વારસદારો દ્વારા, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૯૦૭; સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા તથા અન્ય વિ. દામોદર નાયક તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૦૭૧ — આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧૨.૨. દામોદર નાયક અને ભાનુ પ્રસાદ પાંડા ના બે ચુકાદાઓનો આ મુદ્દાનો નિવેડો કરતી વખતે ન તો વડી અદાલતના ધ્યાન પર અને ન તો આ અદાલતના ધ્યાન પર લાવી શકાયા હતા. કાલીદાસ મહાપાત્રા અને અન્યના કેસમાં વિશેષ પરવાનગી અરજીનો નિર્ણય કાયદાની આવશ્યકતાનો વિચાર કર્યા વગર, માત્ર તા.

૬.૧૧.૧૯૯૦ ના પરિપત્રનો ઉલ્લેખ કરીને કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે તે પાત્રતા સંબંધે ક્યારેય જારી થયેલ પ્રથમ દસ્તાવેજ નહોતો. તેથી, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા ઉલ્લેખિત અને આધારિત વડી અદાલત તેમજ આ અદાલત દ્વારા અપાયેલા તમામ ચુકાદા અને આદેશો બંધનકારક સ્વરૂપના નથી એમ ઠરાવવામાં આવે છે (પેર ઇન્ક્યુરિયમ). [ફકરો ૪૬(૧૩)] [૭૫૨-એફ-૭]

ઓડિશા રાજ્ય અને અન્ય વિ. દામોદર નાયક અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૦૭૧ તથા ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પંડા વિ. ચાન્સેલર, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને અન્ય, (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૫૩૨ — આધાર રાખવામાં આવ્યો

ઓરિસ્સા રાજ્ય અને અન્ય વિ. કાલીદાસ મહાપાત્રા અને અન્ય, [એસએલપી(સી) નં. ૧૪૨૦૬-૧૪૨૦૮/ ૨૦૦૧, સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૧૧.૩.૨૦૦૧ના રોજ નિર્ણય આપેલ — અવલક્ષમાં નિર્ધારિત.

૧૨.૩. તેથી, તે સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે જે શિક્ષકની પ્રારંભિક તબક્કે આવશ્યક લાયકાત વિના નિમણૂક કરવામાં આવી હોય, તેને અનુદાન-સહાય યોજનાનો લાભ મળવો શક્ય નથી, જ્યાં સુધી તે વધારાની લાયકાત પ્રાપ્ત ન કરે અને, તેથી, તેવી વધારાની લાયકાત પ્રાપ્ત કરીને અનુદાન-સહાય યોજનાના લાભ માટે પાત્ર ન બને ત્યાં સુધી કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં યુ.જી.સી. વેતનધોરણ મંજૂર કરવાની બાબત ઉદ્ભવે જ નહીં. તેથી, તેનો સંયુક્ત અસરકારક નિષ્કર્ષ એ થાય છે કે એવો શિક્ષક ઉચ્ચ લાયકાત, અર્થે એમ.ફિલ./પી.એચ.ડી., પ્રાપ્ત ન કરે ત્યાં

સુધી યુ.જી.સી. વેતનધોરણનો દાવો કરવાનો હકદાર રહેશે નહીં. [પરા ૪૭]
[૭૫૪-સી-ડી].

૧૨.૪. કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, જેઓની નિમણૂક ગેરકાયદેસર રીતે કરવામાં આવી હતી તેઓની સેવાઓ સમાપ્ત કરવી અને/અથવા જેઓએ પાત્રતા/શૈક્ષણિક લાયકાતમાં રહેલી ખામી પૂર્ણ કરી ન હતી તેઓ પાસેથી, અથવા જેઓને ખામી પૂર્ણ કરવાની તારીખ પહેલાંથી લાભ આપવામાં આવ્યા હતા તેઓ પાસેથી, અનુદાન-સહાય યોજનાના લાભો પરત ખેંચવા ઈચ્છનીય ન હોઈ શકે, કારણ કે લાંબો સમય વીતી ગયો છે. જ્યાં સુધી યુ.જી.સી. પગારધોરણ મંજૂર કરવાની બાબત છે, તે ઉચ્ચતર લાયકાત પ્રાપ્ત કરવાની તારીખ પહેલાંથી મંજૂર કરી શકાય નહીં. ઉપરોક્તના દૃષ્ટિએ, પડકારાયેલો ચુકાદો/આદેશ કાયદાની નજરે ટકી શકતો નથી. [ફકરો ૪૮] [૭૫૪-ઈ-એફ]

૧૨.૫. પ્રતિવાદી-શિક્ષકોની સંપૂર્ણ વિગતો આ અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ નથી, કારણ કે કેટલાક મામલાઓમાં માસ્ટર્સ કોર્સમાં આવશ્યક ગુણ એટલે કે ૫૪% ધરાવતા હોવાના દાવા અને પ્રતિદાવા કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી, આ પ્રમાણે નિર્દેશ કરવામાં આવે છે : (૧) ૫૪% ગુણ ધરાવતા હોવા અંગે વિવાદ હોય તો, સત્તાધિકારીઓ, ઉચ્ચ શિક્ષણના સચિવ/ઉચ્ચ શિક્ષણના નિયામક હકીકતી સ્થિતિની તપાસ કરી શકે અને આ કેસમાં પ્રતિપાદિત કાયદા અનુસાર વ્યક્તિગત શિક્ષકોના કેસનો નિર્ણય કરી શકે; અને (૨) જો કોઈ વ્યક્તિ નિમણૂકની તારીખે આવશ્યક લાયકાત ધરાવતો ન હતો અને અનુદાન-સહાય યોજનાનો હકદાર ન

હતો, તો જ્યાં સુધી તે પોતાની ખામી પૂર્ણ ન કરે, ત્યાં સુધી તેને યુ.જી.સી. પગાર ધોરણના મંજૂર માટેનો લાભ મળી શકશે નહીં, અને તેની ખામી પૂર્ણ કરવાની તારીખથી તેનો કેસ વિચારણા માટે લેવાશે. તેમ છતાં, કોઈપણ સ્થિતિમાં અનુદાન-સહાય યોજનાનો લાભ મંજૂર થયેલી તારીખ પહેલાં, એટલે કે એમ.ફિલ./પી.એચ.ડી. ની ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરીને, યુ.જી.સી. પગાર ધોરણ મંજૂર કરી શકાય નહીં. [પરા ૪૯] [૭૫૪-જી-એચ; ૭૫૫-એ-સી]

ચુકાદા સંદર્ભ:

એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૧૦ પરિચ્છેદ ૧૪ માં અવલંબિત

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૩૧૧ પરિચ્છેદ ૧૪ પર અવલંબન કરવામાં આવ્યું

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૨૦૩૪ પરિચ્છેદ ૧૪ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૮ (૧૫) એસ.સી.આર. ૨૨૪ પર ફરરા ૧૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૧૫૩ પરા ૧૪ પર અવલંબન રાખવામાં આવ્યું હતું।

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૬૩૪ પર ફરરા ૧૫ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૭૮૯ નો પરા ૧૮ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૨૧૩૦નો પરિચ્છેદ ૧૮માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૬ (૫) સપ્તિ. એસ.સી.આર. ૭૩નો પરા ૧૮માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૩૩૧નો ઉલ્લેખ પેરા ૧૮ માં કરવામાં આવ્યો હતો।

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૨૧૦૩ નો પરિચ્છેદ ૧૮ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે।

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૨૩૧૯ નો પરા ૧૮ માં સંદર્ભ લેવાયો હતો।

૨૦૦૮ (૭) એસ.સી.આર. ૮૩૫ નો અનુચ્છેદ ૧૮ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૨૦૦૯ (૪) એસ.સી.આર. ૮૬૬ નો પેરા ૧૮ માં સંદર્ભ લેવાયો

૨૦૦૯ (૮) એસ.સી.આર. ૨૨૯ નો પરા ૧૮ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૨૮૯, ફકરા ૨૦ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૧૯૬૪ પર ફકરા ૨૦માં અવલંબન રાખવામાં આવ્યું હતું।

એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૮૨૩ પરિચ્છેદ ૨૦ માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૭૮૩ પર પરિચ્છેદ ૨૦માં આધાર રાખવામાં આવ્યો છે

૧૯૯૨ (૧) સપ્તિ. એસ.સી.આર. ૩૩૭ પર પરિચ્છેદ ૨૧માં અવલંબ લેવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૮૧૭ ૩૩૭ પર પરિચ્છેદ ૨૨ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૨૧૪૧ પર પરિચ્છેદ ૨૩માં અવલંબન રાખવામાં આવ્યું

૧૯૯૩ (૧) એસ.સી.આર. ૧૮૬ પર અનુચ્છેદ ૨૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૫૪૧ પર પરિચ્છેદ ૨૫ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૫ (૨) એસ.સી.આર. ૯૯૧ પર પરિચ્છેદ ૨૬માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૬ (૭) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૦૭ પરા ૨૭ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૨૭૭૫ ના પરા ૨૮ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૧ (૩) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૨ પર પરિચ્છેદ ૨૯ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૯ (૨) એસ.સી.આર. ૧૯૩ પર પરિચ્છેદ ૩૦ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૫૬ એસ.સી. ૪૪ પર પરિચ્છેદ ૩૧ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૩ (૧) એસ.સી.આર. ૩૯૭, પરિચ્છેદ ૩૧ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૪૭૦ પર પરિચ્છેદ ૩૧ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૭૧૪ પરિચ્છેદ ૩૧ પર નિર્ભર કરવામાં આવ્યું હતું।

એ.આઈ.આર. ૧૯૪૪ પ્રિવી કાઉન્સિલ રજ પર અનુચ્છેદ ૩૨માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૮ (૬) એસ.સી.આર. ૬૫૩ પર ફક્ત ૩૨ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. ૬૭૪ પર પરિચ્છેદ ૩૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૧૯૯૬ (૫) સપિલ. એસ.સી.આર. ૪૨૬ પર પરિચ્છેદ ૩૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૩૬૬ પર અનુચ્છેદ ૩૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

(૧૮૯૮) ૨૫ ઈંડ. એપ. ૧૯૫૦નો પરા ૩૫ પર આધાર લેવાયો

એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩ એસ.સી. ૨૩૫ પર પેરા ૩૫ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૩૧૬૫ પરિચ્છેદ ૩૫ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૧૦ (૪) એસ.સી.આર. ૪૬ પર પરિચ્છેદ ૩૫ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૭૦૫ પર ફરિયાદી ઉપર અવલંબન રાખવામાં આવ્યું

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૧૨૪૧ પરિચ્છેદ ૩૬ પર અવલંબિત

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૫૬૫ પર અનુચિત ઉપર અવલંબ રાખવામાં આવ્યો છે।

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૮૯૮ પર પરિચ્છેદ ૩૬ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો છે।

૨૦૦૮ (૧૧) એસ.સી.આર. ૬૭૦ પર ફરિયાદી ઉપર આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૪૫૫ પર પરિચ્છેદ ૩૬માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસ.સી. ૧૦૪૮ પર પરિચ્છેદ ૩૬ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૧૯૯૫ (૩) એસ.સી.આર. ૪૫૦ પર પરિચ્છેદ ૩૬ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૨૦૦૪ (૩) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૧૦૦૬ પર પરિચ્છેદ ૩૬ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો છે

એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૨૪૪૯ પર પરા ૩૬માં આધાર રાખવામાં આવ્યો છે।

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૧૫૭ પર પરિચ્છેદ ૩૮ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

૧૯૯૪ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૨૩૧ નો પેરા ૩૮ પર આધાર લેવામાં આવ્યો

૧૯૯૪ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૧૨૨ પર પરિચ્છેદ ૩૮ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૫૮ પર પરિચ્છેદ ૩૯ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૨૭ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, ફ્કરો ૪૦

એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૬ પરિચ્છેદ ૪૦ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૧૪૪૬ ના પરિચ્છેદ ૪૧ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો

એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૯૦૭ પર પરિચ્છેદ ૪૩માં અવલંબ રાખવામાં આવ્યો હતો।

એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૦૭૧ પર પરિચ્છેદ ૪૪માં અવલંબન રાખવામાં આવ્યું હતું।

દીવાની અપીલક્ષેત્રાધિકાર : દીવાની અપીલ નં ૧૨૭૨/ ૨૦૧૧.

ઉડીસા વડી અદાલત, કટક દ્વારા ડબલ્યુ.પી. (સી) નં ૧૪૧૫૭ of ૨૦૦૫ માં તા.

૨૨.૩.૨૦૦૬ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

સી.એ. ૧૨૪૬-૧૨૭૧, ૧૨૭૩-૧૨૭૪, ૧૨૭૭-૧૨૮૧, ૧૨૮૩, ૧૨૮૫-

૧૨૮૭, ૧૨૮૮-૧૨૯૩, ૧૨૯૫-૧૩૦૦, ૧૩૦૨-૧૩૧૩. ૧૩૧૫-૧૩૨૧

અને ૧૨૮૪ ના ૨૦૧૧.

પી.એન. મિશ્રા, એ.કે. સાંઘી, શંભુ પ્રસાદ સિંહ, શિબાશિશ મિશ્રા, કીર્તિ રેણુ
મિશ્રા, આર.એસ. જેના, ઘનશ્યામ ચાદવ, સુરેશ ચંદ્ર ત્રિપાઠી, સત્ય મિત્ર ગર્ગ,
કીર્તિરેણુ મિશ્રા, ઋષિ જૈન, રાધા શ્યામ જેના, ઋત્વિક કુમાર, એ. રઘુનાથ, કેદાર
નાથ ત્રિપાઠી, ભારત સંગલ, કે.એન. ત્રિપાઠી, શોવન મિશ્રા, સૌન્નક એસ. દાસ,
એસ.કે. મલિક, હરા પ્રસાદ સાહુ, કેદાર નાથ ત્રિપાઠી, સરસ્વતી મલિક, અશોક
પાણિગ્રાહી, શિવ કાનૂંગો, સત્ય મિત્ર ગર્ગ, નિલકંઠા નાયક, એ.પી. માયી, પ્રસન્ન
કુમાર નંદા, વી.એસ. રાજુ, ટી.એન. રાવ, સૌમ્યજિત પાણિ, સુનીલ કે. જૈન,
પી.વી. દિનેશ, પી. રાજેશ, સિંધુ, નિખિલ ગોયલ, મર્સૂક બાફાકી, એચ.કે. પુરી,
વિક્રમ વર્મા, કીર્તિ મિશ્રા, ઋષિ જૈન, સંજય પરીખ, અનીશ આર. શાહ, સૌમ્ય
રાય, એ.એન. સિંહ, વી.કે. મોંગા, શ્વેતકેતુ મિશ્રા, અજય ચૌધરી, સંજય દાસ,
ઋતિન રાય, ભારત સંગલ, આર. આર. કુમાર, વર્નિકા તોમર, અલકા સિંહ,

અભીષ્ઠ કુમાર, સિબો શંકર મિશ્રા, રાજ કુમાર પરાશર, વી.કે. સિદ્ધાર્થન, પ્રમિલા, સંજય કે.આર. દાસ, રોનો મોહંતી, આર.પી. ગોયલ, એ.પી. મહાંતી, પી.કે. પટ્ટનાયક, ઋત્વિક પાંડા, રાજુબ શંકર રોય, અભિજિત શંકર રોય, એસ.કે. પાત્રી, પ્રણબ કુમાર મુલ્લિક, અજય ચૌધરી, સંજય દાસ, પ્રશાંત ઝા, મંજુલા ગુપ્તા, પ્રેમ સુંદર ઝા, પી.કે. મુલ્લિક, એસ.કે. પાત્રી, એમ.એન. મિશ્રા, સુરેશ ચંદ્ર, સંજય વી. ખાર્ડે, આશા જી. નાયર, મનોરંજન મિશ્રા, એસ.સી. ત્રિપાર્થી, શિબાશિશ મિશ્રા, હાજર પક્ષકારો માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો

બી.એસ. ચૌહાણ, ન્યાયાધીશ.

૧. ઉપરોક્ત તમામ અપીલો કટક સ્થિત ઓરિસ્સા વડી અદાલતના ચુકાદાઓ અને આદેશો સામે દાખલ કરવામાં આવી છે, જે સમાન પ્રકારના કેસોમાં તેના અગાઉના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને આપવામાં આવ્યા હતા. અહીં સંકળાયેલા તથ્યો અને કાનૂની મુદ્દાઓ સમાન છે. તેથી, તેમની એકસાથે સુનાવણી કરવામાં આવી છે અને આ સામાન્ય ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા તેમનું નિરાકરણ કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, સુવિધા માટે, નાગરિક અપીલ નં ૧૨૭૨ / ૨૦૧૧ ને મુખ્ય કેસ તરીકે માનવામાં આવે છે અને અહીં સંકળાયેલા કાનૂની મુદ્દાઓના સંદર્ભમાં, જ્યારે અને જ્યાં જરૂરી બને ત્યારે અન્ય અપીલોમાંથી તથ્યોનો કેટલાક ઉલ્લેખ લેવામાં આવશે.

૨. આ અપીલ કટક સ્થિત ઓરિસ્સા વડી અદાલત દ્વારા રિટ અરજી (સિવિલ) નં ૧૪૧૫૭/ ૨૦૦૫ માં તા. ૨૨.૩.૨૦૦૬ના આપવામાં આવેલા ચુકાદા અને આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે.

તથ્યો:

૩. (એ) પ્રતિવાદીની નિયાતી કોલેજ, નિયાતી ખાતે ૯.૭.૧૯૭૯ના રોજ વ્યાખ્યાતા તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને તેવી નિમણૂકને ઉચ્ચ શિક્ષણના નિદેશક, ઓડિશા, જે એક કાયદેસર સત્તાધિકારી છે – અપીલકર્તા નં ૨ દ્વારા, તા. ૧૮.૧૨.૧૯૮૫ના આદેશ મુજબ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, અને તેણીને ૧/૩ ભાગની સહાય-અનુદાન પ્રાપ્ત કરવાનો લાભ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

(બી) શિક્ષકોને વધુ સારી સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવા અને ઉચ્ચ શિક્ષણના ધોરણમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે, ઓડિશા સરકારે, યુ.જી.સી.ની ભલામણો અનુસાર ૧.૧.૧૯૮૬થી અમલમાં આવે તેવી સુધારેલ પગારશ્રેણી બાબતે તા. ૬.૧૦.૧૯૮૯ની અધિસૂચના બહાર પાડી હતી. જોકે, ઉક્ત અધિસૂચના માત્ર એવા કેસોમાં જ લાગુ પડતી હતી જ્યાં પદને ૧.૪.૧૯૮૯ સુધીમાં અનુદાન-સહાય યોજનાનો લાભ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હોય અને તે પદ પર કાર્યરત વ્યક્તિનો શૈક્ષણિક અભિલેખ સારો હોય, અર્થાત્ માસ્ટર્સ કોર્સમાં ૫૪ ટકા અથવા તેના સમકક્ષ શ્રેણી પ્રાપ્ત કરેલી હોય.

(સી) પ્રતિવાદીએ તા. ૬.૧૦.૧૯૮૯ ની ઉક્ત અધિસૂચનાનો લાભ મેળવવા માટે કોઈ સત્તાધિકારી સમક્ષ કોઈ પ્રતિનિધિત્વ કર્યું નહોતું; પરંતુ, તેણે તા. ૧૧.૧૧.૨૦૦૫ ના રોજ વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી (સિવિલ) નં. ૧૪૧૫૭/ ૨૦૦૫ દાખલ કરીને રાજ્ય સરકારને તા. ૧.૧.૧૯૮૬ થી પૂર્વ-સુધારેલ પગારધોરણ ચૂકવવા બાબતે દિશાનિર્દેશ આપવા વિનંતી કરી હતી, અને તે માટે વડી અદાલતે અગાઉ અન્ય વ્યક્તિઓના કેસોમાં, ઉદાહરણ તરીકે ઓ.જે.સી. નં. ૩૭૦૫/ ૧૯૮૭ માં, પસાર કરેલા વિવિધ આદેશો પર આધાર મૂક્યો હતો.

(ડી) વર્તમાન અપીલકર્તાઓએ ઉક્ત રિટ અરજીનો વિરોધ કરતાં દર્શાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદીએ તેના માસ્ટર અભ્યાસક્રમમાં માત્ર ૪૦ ટકા ગુણ મેળવ્યા હતા. તે કોઈ રીતે નિમણૂક માટે પાત્ર નહોતી. તેની નિમણૂક, કાયદા અનુસાર ન હોવાથી, ગેરકાયદેસર જ રહી હતી.

(ઈ) વડી અદાલતે તેના અગાઉના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને, ઉક્ત રિટ અરજી મંજૂર કરી અને તેને ૧.૬.૧૯૮૪થી યુ.જી.સી. વેતનધોરણનો લાભ આપ્યો. તેથી, આ અપીલ.

૪. આ તમામ અપીલોમાં, ખાસ કરીને પ્રતિવાદીઓ તરફથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતો એવી છે કે વડી અદાલત લાંબા સમયથી આ વિષયવસ્તુ સાથે વ્યવહાર કરતી આવી છે અને વડી અદાલતના ચુકાદાઓને આ અદાલતે માન્ય રાખ્યા છે. જે વડી અદાલતના ચુકાદાઓ પર આ કેસોનો નિર્ણય કરતી વખતે વડી અદાલતે

આધાર રાખ્યો હતો, તે ચુકાદાઓ વિરુદ્ધની વિશેષ અનુમતિ અરજીઓ પ્રારંભિક તબક્કે જ ફગાવી દેવામાં આવી હોય ત્યારે, ન્યાયિક શિસ્ત અને મર્યાદા એ માંગ કરે છે કે આ અદાલતે એ જ આદેશનું અનુસરણ કરવું જોઈએ. તેથી, અહીં પડકારાયેલા ચુકાદાઓ અને આદેશોમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય ઠરતો નહોતો.

૫. બીજી તરફ, અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે આ કેસોમાં સંકળાયેલા તથ્યાત્મક અને કાનૂની પ્રશ્નોનું યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ન તો વડી અદાલત દ્વારા અને ન તો આ અદાલત દ્વારા ક્યારેય વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. ઉદાહરણ તરીકે, દીવાની અપીલ નં ૧૨૭૪/ ૨૦૧૧, સ્ટેટ/ ઓરિસ્સા વિ. શ્રીમતી મંજુ પટ્ટનાયકમાં, આ મામલો શરૂઆતમાં ઓરિસ્સા એજ્યુકેશન ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં, એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો હતો કે અહીંના પ્રતિવાદીની નિમણૂક નિમણૂક કરવા માટે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરીને કરવામાં આવી હતી કે નહીં. રાજ્યએ એવો મુદ્દો ઉઠાવ્યો હતો કે પ્રતિવાદીની નિમણૂક આ હેતુ માટે કાયદામાં માન્ય કોઈપણ પ્રક્રિયા અનુસર્યા વિના કરવામાં આવી હતી, તેથી તેની નિમણૂક સ્વયં ગેરકાયદેસર અને શૂન્ય હતી. પરમાનંદ કોલેજ, બોલગઢ, જિલ્લો ખૂર્દામાં રસાયણશાસ્ત્રના વ્યાખ્યાતા પદની જગ્યા ક્યારેય જાહેર કરવામાં આવી નહોતી અને ન તો પાત્ર ઉમેદવારોના નામો રોજગાર વિનિમય કચેરી પાસેથી માંગવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત કેસમાં સ્વીકારેલ તથ્યો એવા છે કે આ ખાલી જગ્યા માત્ર કોલેજના નોટિસ બોર્ડ તથા બોલગઢ બ્લોક કચેરીના નોટિસ બોર્ડ પર સૂચનાઓ

ચોંટાડી, પાત્ર ઉમેદવારો પાસેથી અરજીઓ મંગાવીને જાહેર કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા વૈધાનિક નિયમો મુજબ કલ્પાયેલ રીતે પ્રતિવાદીએ પસંદગી સમિતિ સમક્ષ મુલાકાત પણ આપી નહોતી; તેના બદલે, તેનો ઇન્ટરવ્યુ માત્ર કોલેજની વ્યવસ્થાપન સમિતિના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા લેવામાં આવ્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલે આ બાબતે રાજ્યનો કેસ સ્વીકાર્યો હતો, છતાં તેણે તેણીએ માગેલી રાહતો મંજૂર કરી હતી. વડી અદાલતે તેની નિમણૂકની માન્યતાના મુદ્દાનો તો વિચાર પણ કર્યો નહોતો.

૬. વધુમાં આ રજૂ કરવામાં આવે છે કે આજદિન સુધી કોઈપણ અદાલતે આ બાબતનો વિચાર કર્યો નથી કે જો સંસ્થાને ૧.૬.૧૯૮૬ પછી સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હોય, તો તેવા લાભ મંજૂર થયાની તારીખ પહેલાં ઉક્ત કોલેજના કોઈપણ કર્મચારીના વેતનમાં આંશિક કે સંપૂર્ણ ફાળો આપવા માટે સરકાર પર કોઈ જવાબદારી ઊભી થતી નથી, તેમજ સહાય-અનુદાનના લાભો મંજૂર થયાની તારીખ પહેલાં યુ.જી.સી. વેતનધોરણ આપી શકાય કે નહીં. નાગરિક અપીલ નં ૧૩૧૮/૨૦૧૧ માં, સ્ટેટ ઓફ ઓરિસા વિ. સુશ્રી મંજુશ્રી પટનાયક, તેમાં પ્રતિવાદીનું પદ ૧.૬.૧૯૮૮ થી સહાય-અનુદાન યોજનામાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યું હતું. તેણી પાસે આવશ્યક લાયકાતો નહોતી અને ઉક્ત પ્રતિવાદીને ૧૯૮૮થી સહાય-અનુદાન હેઠળ મુકવામાં આવી હતી, તેમ છતાં વિવાદિત ચુકાદા દ્વારા તેણીને ૧.૧.૧૯૮૬ થી લાભ આપવામાં આવ્યો છે.

૭. આ તમામ કેસોમાં નિર્વિવાદ રીતે બહુભાગના પ્રતિવાદીઓ પાસે લઘુત્તમ પાત્રતા, અર્થાત્ માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં ૫૪% ગુણ, ઉપલબ્ધ નહોતા અને તેમાંથી કેટલાંકએ તે ઘણી મોડેલી અવસ્થાએ પ્રાપ્ત કરી હતી. અહીંના પ્રતિવાદીઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે દર્શાવ્યું છે કે ભુવનેશ્વરમાં આવેલી ઉત્કલ યુનિવર્સિટીએ સમયાંતરે સામાન્ય આદેશો પસાર કરીને પાત્રતા-લાયકાતમાં રહેલી ખામી માફ કરી હતી. જોકે, આવી ખામી માફ કરવા માટે યુનિવર્સિટીને સક્ષમતા આપતી કોઈ વૈધાનિક જોગવાઈ દર્શાવવામાં તેઓ નિષ્ફળ ગયા, તો આવી ખામીની માફીમાં યુક્તિસંગતતા અથવા યોગ્યતા અંગે તો વાત જ શું કરવી. સિવિલ અપીલ નં. ૧૨૮૦/ ૨૦૧૧, સ્ટેટ/ ઓરિસા અને અન્ય વિ. ડૉ. જદુમણી સાહુમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રતિવાદીની બેગુનિયા કોલેજ, બેગુનિયા, ખુર્દા ખાતે રાજનીતિશાસ્ત્રના વ્યાખ્યાતા તરીકે પ.૯.૧૯૭૮ના રોજ નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને તેઓ જે પદ પર હતા તે પદ ૧.૬.૧૯૮૪ના રોજ અનુદાન-સહાય યોજનામાં આવરી લેવાયું હતું. તેમણે ૨૦૦૦માં પી.એચ.ડી.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી હતી. તેમની લાયકાતમાં રહેલી ખામી ઉત્કલ યુનિવર્સિટીએ આશરે ૧૦ વર્ષ પછી ૨૮.૧૦.૧૯૮૭ના રોજ માફ કરી હતી, અને તેમને ૧.૧.૧૯૮૬થી યુ.જી.સી. પગારધોરણનો લાભ પણ આપવામાં આવ્યો છે.

૮. ખામીની માફી માટે યુનિવર્સિટી તેમજ ઓરિસ્સા રાજ્ય દ્વારા પત્રો/પરિપત્રો જારી કરવામાં આવ્યા છે. તેમ છતાં, પ્રશ્ન નિશ્ચિતરૂપે ઊભો થાય છે કે શું આ

પ્રકારના આદેશોને અમલમાં મૂકી શકાય અથવા જેમની નિમણૂકો પાત્રતાના અભાવે અને કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા, એટલે કે જાહેરાત વગેરે,નું પાલન ન કરવા કારણે ગેરકાયદેસર રહી હતી, એવા વ્યક્તિઓને રાહત આપવા માટે અદાલતો દ્વારા વિચારણામાં લઈ શકાય.

૯. મોટાભાગની અરજીઓ યુ.જી.સી.ના પગારધોરણો ૧.૧.૧૯૮૬થી અમલમાં મૂકવા તેમજ બાકી રકમ વગેરે ચૂકવવા માટે ૧૦-૧૫-૨૦ વર્ષ બાદ વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી. વડી અદાલતે તમામ કેસોમાં વિલંબ અને બેદરકારીબેદરકારીનો મુદ્દો વિચાર્યા વિના, માત્ર પોતાના અગાઉના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને, ૧.૧.૧૯૮૬થી અથવા તો ૧.૬.૧૯૮૪થી પણ તે જ લાભ મંજૂર કર્યો હતો. તેથી, પ્રશ્ન એવો નિઃસંદેહ ઊભો થાય છે કે શું વિલંબ અને બેદરકારીબેદરકારીને સંપૂર્ણપણે માફ કરી શકાય અને પ્રતિવાદીઓને એવા વ્યક્તિઓના અગાઉના ચુકાદાઓનો પ્રેરક લાભ આપી શકાય કે જેમણે વાજબી અવધિમાં અદાલતનો દરવાજો ખખડાવવા પૂરતી સતર્કતા દાખવી હતી.

૧૦. પ્રતિવાદીઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે સરકારી કોલેજોમાંના શિક્ષકોને પણ, તેઓ હકદાર ન હોવા છતાં, ઉક્ત લાભ આપવામાં આવ્યો છે અને જો અહીંના પડકારિત ચુકાદાઓ અને આદેશોને યથાવત્ રાખવામાં ન આવે, તો અહીંના પ્રતિવાદીઓ સાથે વૈરભાવપૂર્ણ વર્તન કરી શકાય નહીં. તેથી, એવો પ્રશ્ન અવશ્ય ઉદ્ભવે છે કે શું સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૪ ગેરકાયદેસરતાને કાયમ રાખવા માટે નિર્ધારિત છે.

૧૧. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી પરસ્પર વિરુદ્ધ રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારું એવું મત છે કે ઉપરોક્ત ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોનો ક્યારેય કોઈપણ અદાલત દ્વારા વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી અને તેઓ જાહેર મહત્વના કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નોને આવરી લે છે, તેથી આ મામલાઓ યોગ્ય નિર્ણયાર્થે વિધિવત્ ન્યાયનિર્ણય માગે છે.

૧૨. (એ) વૈધાનિક જોગવાઈઓ – સંબંધિત ભાગો:

ઓરિસ્સા શિક્ષણ (સહાયપ્રાપ્ત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના શિક્ષકો અને સ્ટાફના સભ્યોની ભરતી અને સેવાની શરતો) નિયમો, ૧૯૭૪ (જેનો અહીંથી પછી 'નિયમો ૧૯૭૪' તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે). નિયમ ૨ (૧) – "વિશ્વવિદ્યાલય" નો અર્થ ઉત્કલ યુનિવર્સિટી, બેરહામપુર યુનિવર્સિટી, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને શ્રી જગન્નાથ સંસ્કૃત વિશ્વ વિદ્યાલય એવો થાય છે.

અધ્યાય ૨ માં પસંદગી મંડળની સ્થાપના માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે અને નિયમ ૪ એ રીતે જણાવે છે કે સહાયિત શાળાઓમાં શિક્ષક તથા અન્ય કર્મચારીઓની નિમણૂકો કરવા માટે સરકાર દ્વારા એક પસંદગી મંડળની રચના કરવામાં આવશે.

તેની નિયમ ૫(૧) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વિષયવાર ખાલી જગ્યાઓ નક્કી કરશે અને તે બાબત શિક્ષણ નિયામકને સૂચિત કરશે, જે પ્રાપ્ત થયેલ અરજીઓની તે પદો માટે પ્રક્રિયા કરશે અને કોઈ નિર્દિષ્ટ કોલેજમાં ખાલી જગ્યાઓની વાસ્તવિકતા નિર્ધારિત કર્યા પછી તે જ પસંદગી

બોર્ડને મોકલશે. નિયમ ૫(૨) – ઉપનિયમ (૧) માં ઉલ્લેખિત અરજીઓ અને પ્રમાણપત્રો પ્રાપ્ત થયા બાદ, પસંદગી બોર્ડ ખાલી જગ્યાઓની સંખ્યાને કડકપણે અનુસરીને ગુણક્રમ મુજબ ઉમેદવારોની યાદી સંબંધિત નિયામકોને ભલામણ કરશે, અને ત્યારબાદ તેઓ ખાલી જગ્યા મુજબ ગુણક્રમને કડકપણે અનુસરીને સંબંધિત સંસ્થાઓને ઉમેદવારો ફાળવશે. નિયમ ૫(૩) – ઉપનિયમ (૨) હેઠળ ફાળવવામાં આવેલા ઉમેદવારોની નિમણૂક, જે તે સ્થિતિ મુજબ, મેનેજિંગ કમિટી અથવા ગવર્નિંગ બોડી દ્વારા કરવામાં આવશે.

નિયમ ૬ પસંદગીની પ્રક્રિયા માટે જોગવાઈ કરે છે –

(૧) પસંદગી બોર્ડ, તેને યોગ્ય લાગે તેવા અંતરાલે, આગામી એક વર્ષ દરમિયાન વિવિધ પદો અંગે ઊભી થવાની સંભાવના ધરાવતી ખાલી જગ્યાઓ માટે, પસંદગી બોર્ડના નિયમોમાં નક્કી કરવામાં આવે તેવી રીતે, અરજીઓ મંગાવશે.

(૨) પસંદગી બોર્ડ તેના નિયમોમાં નિર્ધારિત કરાયેલ બાબતમાં ઉમેદવારની અથવા તમામ ઉમેદવારોની યોગ્યતા અને લાયકાત નિર્ધારિત કરવા હેતુથી, મૌખિક પરીક્ષા સહિતની પરીક્ષાઓ યોજશે.

નિયમ ૭ – ઉમેદવારોની પાત્રતાની શરત – પરંતું એટલું પ્રાપ્ત થાય છે કે સરકાર હેઠળ સમાન અથવા અનુરૂપ પદ પર ભરતી માટે અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ તથા સરકાર દ્વારા સમયાંતરે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવતી તેવી અન્ય શ્રેણીઓને સંબંધિત ઉમેદવારો બાબતે ઉચ્ચતમ વયમર્યાદામાં બેદરકારીબેદરકારી આપવામાં આવી શકે.

ઓરિસા સહાયપ્રાપ્ત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના કર્મચારીના સામાન્ય કેડર તથા પરસ્પર બદલીપાત્રતા નિયમો, ૧૯૭૯ (આગામીમાં જેને નિયમો, ૧૯૭૯ તરીકે ઓળખવામાં આવશે), શિક્ષકવર્ગની પદવિને અન્ય કોઈપણ યુનિવર્સિટી સાથે સંલગ્ન અન્ય કોઈપણ કોલેજમાં બદલીપાત્ર બનાવે છે.

ઉપરોક્તના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, યુનિવર્સિટીનો અર્થ ઓરિસ્સાની તમામ ચાર યુનિવર્સિટીઓ થાય છે, માત્ર ભુવનેશ્વરની ઉત્કલ યુનિવર્સિટી જ નહીં. નિયમો, ૧૯૭૪ હેઠળ રચાયેલ પસંદગી બોર્ડ જ ઉમેદવારોને મુલાકાત/પરીક્ષણો માટે બોલાવી શકતું હતું અને લાયકાતના આધારે પસંદગી કરી શકતું હતું. પસંદગી બોર્ડ વ્યક્તિગત કોલેજોને તેમની જરૂરિયાત મુજબ શિક્ષકો ઉપલબ્ધ કરાવશે. તેથી, વ્યવસ્થાપન સમિતિને પોતાની રીતે શિક્ષકની નિમણૂક કરવાનો અધિકાર નથી. વધુમાં, આ રીતે નિમણૂક કરાયેલા શિક્ષકો ઓરિસ્સા રાજ્યભરમાં બદલીપાત્ર છે, અને એવી કોઈ કોલેજમાં પણ તેમની બદલી થઈ શકે છે, જે ઉપરોક્ત બેમાંથી કોઈ એક યુનિવર્સિટી સાથે સંલગ્ન હોઈ શકે.

(બી) અધિસૂચનાઓ/ પરિપત્રો/ પત્રોના સંબંધિત ભાગ:

(૧) ઓરિસ્સા સરકાર – શિક્ષણ અને યુવા સેવાઓ વિભાગનો તા. પ.૯.૧૯૭૮નો ઠરાવ ઓરિસ્સા રાજ્યની સંલગ્ન મહાવિદ્યાલયોમાં પ્રવક્તાઓની ભરતી માટેની લાયકાત વિષયક હતો અને તેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

સંબંધિત વિષયમાં માસ્ટર ડિગ્રીમાં ઓછામાં ઓછી પ્રથમ વર્ગ અથવા ઉચ્ચ દ્વિતીય વર્ગ (સાત અંકીય સ્કેલમાં બી) સાથે સતત સારો શૈક્ષણિક રેકૉર્ડ. અન્ય

શબ્દોમાં કહીએ તો, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશને ઉચ્ચ દ્વિતીય વર્ગ નક્કી કરવાની મનશા દ્વિતીય વર્ગ અને પ્રથમ વર્ગના લઘુત્તમ ગુણપ્રતિશતના સરેરાશ તરીકે (૪૮+૬૦) ૫૪%.....

(૨) ઓડિશા રાજ્ય રાજપત્ર, ૧૯ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૩માં, ૧૬.૭.૧૯૮૩ના રોજનો સંલગ્ન કોલેજોમાં શિક્ષકોની નિયુક્તિ માટેની પાત્રતા નિર્ધારિત કરતો ઠરાવ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો. તેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

(એ) ઉમેદવાર પાસે એમ.ફિલ. ની ડિગ્રી અથવા માસ્ટર ડિગ્રીથી ઉપરની માન્ય ડિગ્રી હોવી જોઈએ તથા ઓછામાં ઓછી દ્વિતીય વર્ગની માસ્ટર ડિગ્રી હોવી જોઈએ;

(બી) એમ.ફિલ.ની ડિગ્રી ધરાવતો ન હોય તેવો ઉમેદવાર પાસે ઉચ્ચ દ્વિતીય વર્ગની માસ્ટર ડિગ્રી, અર્થાત્ ૫૪% ગુણ, તેમજ બી.એ./બી.એસસી./બી.કોમ. પરીક્ષામાં દ્વિતીય વર્ગમાં ઓનર્સ/પાસ હોવા જોઈએ; અથવા

(સી) એમ.ફિલ.ની ઉપાધિ ધરાવતા ન હોય પરંતુ દ્વિતીય વર્ગની માસ્ટર ડિગ્રી ધરાવતા ઉમેદવારે બી.એ./બી.એસસી./બી.કોમ. પરીક્ષામાં ઓનર્સ/પાસમાં પ્રથમ વર્ગ પ્રાપ્ત કર્યો હોવો જોઈએ.

(૩) ઉત્કલ યુનિવર્સિટીએ તા. ૨૦.૮.૧૯૮૬ના રોજ ઠરાવ પસાર કરીને વિવિધ ગેરસરકારી કોલેજોના શિક્ષકોની લાયકાતમાં રહેલી ખામી માફ કરી હતી.

(૪) ઓરિસ્સા સરકાર, શિક્ષણ અને યુવા સેવાઓ વિભાગના દિનાંક ૨૭.૧૧.૧૯૮૬ ના પરિપત્રમાં ગેર-સરકારી કોલેજોમાં અધૂરી લાયકાત ધરાવતા શિક્ષકોની સેવા ચાલુ રાખવા અને સરકાર તરફથી અનુદાન મેળવવા માટેની પાત્રતા વિષયક મુદ્દો વિચારવામાં આવ્યો હતો. તેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

ઉત્કલ યુનિવર્સિટીએ સરકારને તેમના પત્ર નં એ.૧૩૫૭૦/૮૬ તા. ૨૦.૮.૮૬ દ્વારા જાણ કરેલ નિર્ણયને, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની સંમતિ પ્રાપ્ત કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, અપૂરતી લાયકાતની માફી બાબતનો માન્ય આદેશ ગણાવી શકાય નહીં. જેઓ યુનિવર્સિટીઓએ યુ.જી.સી.ના સંબંધિત નિયમન પછી માફીનો આદેશ કર્યો હોય, તેઓ આ બાબત યુ.જી.સી.ને મોકલી તેમની માફી માટેની સંમતિ મેળવશે.

(૫) ઓડિશા સરકાર, શિક્ષણ અને યુવા સેવા વિભાગનું ૨૩.૪.૧૯૮૭ તારીખનું પરિપત્ર એ જોગવાઈ કરે છે કે અન્ય બે યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા માન્યતા મેળવવાની આવશ્યકતા પાછી ખેંચવામાં આવી હતી.

(૬) તા. ૬.૧૦.૧૯૮૮ નો ઠરાવ, જે તા. ૩.૧૧.૧૯૮૮ ના રોજ રાજપત્રમાં પ્રકાશિત થયો હતો, તેમાં શિક્ષકો માટે સુધારેલ પગારધોરણ, અર્થાત્ યુ.જી.સી. પગારધોરણ, તા. ૧.૧.૧૯૮૬ થી અમલમાં રહેશે તેવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી.

(૭) તા. ૬.૧૧.૧૯૯૦ના ઠરાવમાં યુ.જી.સી.ના વેતનધોરણો મંજૂર કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, કારણ કે ઉત્કલ યુનિવર્સિટીએ પાત્રતા, અર્થાત્ લાયકાતની ખામી માફ કરી છે.

ઉપરોક્ત પરિપત્રો/પત્રોમાં માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં ઓછામાં ઓછા ૫૪% ગુણને પાત્રતા તરીકે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા અને યુનિવર્સિટીએ પાત્રતામાં રહેલી ખામી, અર્થાત્ શૈક્ષણિક લાયકાત, માફ કરી છે. ૬.૧૦.૧૯૮૯ તારીખની અધિસૂચના દ્વારા મંજૂર કરાયેલ યુ.જી.સી. વેતનધોરણ ૧.૧.૧૯૮૬થી ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય તેમ હતું.

૧૩. ઉપરોક્ત મુદ્દાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, આ સમૂહ બાબતોમાં સંકળાયેલા તમામ વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી બધી રજૂઆતોને અમે ધ્યાનમાં લીધી છે. તેમ છતાં, મુખ્ય દલીલો રાજ્ય તરફથી શ્રી શિબાશિશ મિશ્રા, સુશ્રી કીર્તિ રેણુ મિશ્રા અને શ્રી રાધેય શ્યામ જેના, વકીલો દ્વારા તથા પ્રતિવાદીઓ તરફથી શ્રી એ.કે. સાંઘી, શ્રી પી.એન. મિશ્રા, શ્રી શંભુ પ્રસાદ સિંહ, વરિષ્ઠ વકીલો, શ્રી અશોક પાણિગ્રાહી, શ્રી કેદાર નાથ ત્રિપાઠી અને શ્રી ભારત સાંગલ, વકીલો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી.

શિક્ષણ:

૧૪. શિક્ષણ એ જીવનકાર્યની તૈયારી રૂપે યુવાનોને અપાતી સુવ્યવસ્થિત શિક્ષણ-સૂચના, શાળાશિક્ષણ અથવા તાલીમ છે. તે ઉપરાંત, કોઈ વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કરેલા શૈક્ષણિક અભ્યાસના સમગ્ર પ્રવાહનો પણ તે અર્થ સૂચવે છે.

શિક્ષણનો અર્થ ઔપચારિક શાળાશિક્ષણ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના જ્ઞાન, કૌશલ્ય, મન અને ચરિત્રને પ્રશિક્ષિત અને વિકસિત કરવાની પ્રક્રિયા એવો થાય છે. કોઈ શૈક્ષણિક સંસ્થાએ આપેલી શિક્ષણ-સૂચનાની શ્રેષ્ઠતા મુખ્યત્વે શિક્ષકવર્ગની શ્રેષ્ઠતા પર સીધી નિર્ભર રહે છે. તેથી, જો તેઓ પોતે જ સારી શૈક્ષણિક નોંધ/પાત્રતા માટે નિર્ધારિત લઘુત્તમ લાયકાત ધરાવતા ન હોય, તો શિક્ષણનું ધોરણ જાળવી શકાય અથવા ઊંચું લઈ જવાય તેવી કલ્પના કરવી પણ કોઈ માટે શક્ય નથી. "જો આપણા દેશને પ્રગતિ કરાવવી હોય, તો ઊંચા શૈક્ષણિક ધોરણો જાળવવા, શૈક્ષણિક શિસ્ત જાળવવા અને શૈક્ષણિક કડકાઈ જાળવવામાં આપણે અત્યંત કડક રહેવું પડશે." "લોકશાહીનું અસ્તિત્વ જ સામાન્ય, વ્યવસાયલક્ષી અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણના ઊંચા ધોરણ પર નિર્ભર છે. 'નવા જ્ઞાનની શોધ સાથેનું અધ્યયન' અને સર્વત્ર શિસ્તનું પ્રસારણ કોઈપણ કિંમતે જાળવવું જ જોઈએ." (જુઓ: ધ સોલ ટ્રસ્ટી લોક શિક્ષણ ટ્રસ્ટ વિ. ધ કમિશનર/ ઇન્કમ ટેક્સ, મૈસૂર, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ સર્વોચ્ચ અદાલત ૧૦; ફ્રેન્ક એન્થની પબ્લિક સ્કૂલ એમ્પ્લોયીઝ એસોસિયેશન વિ. યુનિયન/ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ સર્વોચ્ચ અદાલત ૩૧૧; ઓસ્માનિયા યુનિવર્સિટી ટીચર્સ એસોસિયેશન વિ. સ્ટેટ/ આંધ્ર પ્રદેશ અને અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ સર્વોચ્ચ અદાલત ૨૦૩૪; અને ડિરેક્ટર (સ્ટડીઝ), ડૉ. આંબેડકર ઇન્સ્ટિટ્યૂટ/ હોટેલ મેનેજમેન્ટ, ન્યુટ્રિશન અને કેટરિંગ ટેકનોલોજી, ચંદીગઢ અને અન્ય વિ. વૈભવ સિંહ ચૌહાણ, (૨૦૦૯) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯).

૧૫. મીરા મેસી (ડૉ.) વિ. એસ. આર. મહેરોત્રા (ડૉ.) તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૧૫૩માં, આ અદાલતે યુનિવર્સિટી એજ્યુકેશન કમિશન, એટલે કે, રાધાકૃષ્ણન કમિશનનો અહેવાલ વ્યાપક રીતે ઉદ્ઘૃત કર્યો હતો, જેમાં એ નોંધ સાથે ગંભીર ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવી હતી કે શિક્ષકોની પસંદગીમાં "યોગ્યતાના માપદંડો લાગુ પાડવામાં બેદરકારી છે."

અદાલતે યુનિવર્સિટી વહીવટની કેટલીક સમસ્યાઓ અંગેની સમિતિના અન્ય અહેવાલ, ૧૯૬૪(૧૯૬૭), માંથી પણ આ મુજબ ઉદ્ઘરણ આપ્યું:

ઉચ્ચ શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં સૌથી મહત્વપૂર્ણ પરિબળ એ છે કે શિક્ષણકાર્ય કોના પ્રકારની વ્યક્તિને સોંપવામાં આવે છે. સક્ષમ શિક્ષકો વિના શિક્ષણમાં સુધારો શક્ય નથી. ... વિશ્વવિદ્યાલયોને સામનો કરવો પડતો સૌથી ગંભીર પ્રશ્ન સારા શિક્ષકોની ઘટતી જતી ઉપલબ્ધિનો છે. ... તેથી, યોગ્ય પ્રકારના શિક્ષકોની ઉપલબ્ધિ દેશની શૈક્ષણિક પ્રગતિમાં જીવંત અને અતિમહત્વની ભૂમિકા ધરાવે છે.

અદાલતે વધુમાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણ આપે છે, જે પ્રજ્ઞાનું પાયાનું નિર્માણ કરે છે. દેશની ભવિષ્યની આશાઓ અને આકાંક્ષાઓ આ શિક્ષણ પર નિર્ભર છે; તેથી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનું યોગ્ય અને શિસ્તબદ્ધ સંચાલન તેમનું લક્ષણચિહ્ન હોવું જોઈએ. જો આવા સંસ્થાઓ દ્વારા કાયદા અને સિદ્ધાંતોનું ક્ષય કરવામાં આવે, તો તે માત્ર તેના કાર્યને દૂષિત કરતું નથી અને તેની કક્ષાને પણ નીચી પાડે છે, પરંતુ તે

પોતાના જ વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ અપનાવવામાં આવેલ ખોટો માર્ગ પણ પ્રદર્શિત કરે છે. જો એવું હોય, તો આવી સંસ્થાઓ સારા નાગરિકો કેવી રીતે પેદા કરી શકે? આ દેશની ભવિષ્યની આશા તો શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ જ છે. તેઓ નૈતિકતા, આચારસંહિતા અને શિસ્તના પાયાના બીજ વાવે છે. જો પ્રવૃત્તિઓનું નિયંત્રણ રાખનારાઓ દ્વારા કોઈ ક્ષય અથવા અધોગતિ થાય, તો સર્વ અપેક્ષાઓ અને આશાઓ વિનાશ પામે છે." (ભારપૂર્વક ઉલ્લેખિત)

૧૬. ચંદીગઢ એડમિનિસ્ટ્રેશન અને અન્ય વિ. રજની વાલી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૬૩૪ માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"આ એક બંધારણીય આદેશ છે કે રાજ્યએ તે વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય શિક્ષણ મળવાની ખાતરી કરવી જોઈએ, જેઓ પર સમાજનું ભવિષ્ય નિર્ભર છે. આ સિદ્ધાંતને અનુરૂપ, રાજ્યએ વિવિધ સ્તરો પર ખાનગી શાળાઓની સ્થાપના અને સંચાલન પર નિયંત્રણ/નિયમન કરવા માટે અધિનિયમો બનાવ્યાં છે અને નિયમો તથા વિનિયમો ઘડ્યાં છે. સંસ્થાનું સુચારુ સંચાલન સુનિશ્ચિત થાય અને નાણાંની અછતને કારણે શિક્ષણનું ધોરણ પ્રભાવિત ન થાય તે હેતુથી રાજ્ય સરકાર ખાનગી શાળાઓને અનુદાન આપે છે. આ બાબત પર વિશેષ ભાર મૂકવાની જરૂર નથી કે કોઈપણ શૈક્ષણિક સંસ્થામાં શિક્ષણના ઉચ્ચ ધોરણો જાળવી રાખવા માટે લાયકાતપ્રાપ્ત અને કાર્યક્ષમ શિક્ષકોની નિમણૂક અનિવાર્ય શરત છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૭. ઉપરોક્ત બાબતોના પ્રકાશમાં, સ્પષ્ટ થાય છે કે શિક્ષણ વ્યક્તિના સમગ્ર અને સંપૂર્ણ વ્યક્તિત્વના વિકાસ માટે આવશ્યક છે, કારણ કે તે ઔપચારિક શાળા શિક્ષણ દ્વારા તાલીમની પ્રક્રિયા, જ્ઞાન અને કૌશલ્યોનું અર્જન, તેમજ બુદ્ધિ અને ચરિત્રના વિકાસને પ્રદાન કરે છે. તેથી, રાષ્ટ્રની પ્રગતિ માટે શૈક્ષણિક કડકાઈ સાથે ઊંચો શૈક્ષણિક ધોરણ અને શૈક્ષણિક શિસ્ત જાળવવી આવશ્યક છે. લોકશાહીનું પોતાનું અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવું વ્યાવસાયિક અને વ્યવસાયલક્ષી શિક્ષણના ઊંચા ધોરણ પર નિર્ભર છે. નાણાંની અછત રાજ્ય દ્વારા તેના ભાવી નાગરિકોને ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ ન આપવાનો આધાર બની શકતી નથી. આ જ કારણસર શિક્ષણનો ધોરણ જળવાઈ રહે તે માટે રાજ્ય સરકાર ખાનગી શાળાઓને અનુદાન આપે છે, જેથી સંસ્થાનું સુચારુ સંચાલન સુનિશ્ચિત થઈ શકે અને નાણાંના અભાવે શિક્ષણના ધોરણને આંચ ન આવે. બાળકોને યોગ્ય અને સારા ગુણવત્તાવાળું શિક્ષણ પ્રાપ્ત થાય તે સુલભ બનાવવા માટે અમારી સંવિધાનમાં સુધારો કરીને અનુચ્છેદ ૨૧અ ઉમેરવામાં આવ્યો છે. તેમ છતાં, શિક્ષણની ગુણવત્તા વિવિધ પરિબલો પર આધારિત રહે છે, પરંતુ તેમાં સૌથી વધુ પ્રાસંગિક પરિબલ શિક્ષકવર્ગની ઉત્તમતા છે. તે દૃષ્ટિએ, શિક્ષકવર્ગની ગુણવત્તા સાથે કોઈ સમાધાન થઈ શકતું નથી. સંસ્થામાં શિક્ષણની ઉત્તમતા અને ધોરણ જાળવવા માટે સર્વોત્તમ યોગ્ય વ્યક્તિઓની પસંદગી આવશ્યક છે. શિક્ષણ પર નિયંત્રણ રાખતી વખતે રાજ્ય માટે એવો વ્યવહાર કરવો માન્ય નથી કે જેના કારણે શિક્ષણના ધોરણ પર પ્રતિકૂળ અસર પડે. વાસ્તવમાં, આ જ કારણસર

સંસ્થાઓમાં પ્રવેશના માપદંડોનું કડકપણે પાલન કરવું જરૂરી છે. શિક્ષણની શ્રેષ્ઠતમ ઉત્તમતા જાળવવા માટે શૈક્ષણિક સત્રના મધ્ય દરમિયાન પ્રવેશો મંજૂર કરવામાં આવતા નથી.

જાહેરાત વિના નિયુક્તિ/રોજગાર:

૧૮. એક સમયે આ અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે રોજગાર વિનિમયમાંથી નામો મંગાવવાથી જાહેર રોજગારમાં સ્વજનપોષણ અને ભ્રષ્ટાચારના ઉપદ્રવને કેટલીક હદ સુધી અંકુશમાં રાખી શકાય. પરંતુ, અનુસંધાને, તે એ નિષ્કર્ષે આવી કે અનુચ્છેદ ૧૬ ની આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ એવી કોઈ યોગ્ય પદ્ધતિ અનુસરવી જોઈએ. અન્ય શબ્દોમાં, અરજીઓ આમંત્રિત કરતું સૂચન યોગ્ય રીતથી પ્રસિદ્ધ કરવું આવશ્યક છે અને તેના પ્રતિસાદરૂપે અરજી કરનાર તમામ વ્યક્તિઓનો નિષ્પક્ષ રીતે વિચાર કરવો જોઈએ. ઉમેદવારોના નામો રોજગાર વિનિમયમાંથી માંગવામાં આવ્યા હોય તો પણ, તે ઉપરાંત, નિયોજક તરફથી વ્યાપક પ્રસાર ધરાવતા અખબારોમાં ખાલી જગ્યાઓની જાહેરાત કરીને અથવા રેડિયો અને ટેલિવિઝન પર જાહેરાત કરીને ખુદ્દા બજારમાંથી તમામ પાત્ર ઉમેદવારો પાસેથી અરજીઓ આમંત્રિત કરવી ફરજિયાત છે, કારણ કે માત્ર રોજગાર વિનિમયમાંથી નામો મંગાવવાથી સંવિધાનના ઉક્ત અનુચ્છેદની આવશ્યકતા પૂર્ણ થતી નથી. (જુઓ: દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ હોર્ટિકલ્ચર એમ્પ્લોઈઝ યુનિયન વિ. દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન, દિલ્હી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૭૮૯; સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા અને

અન્ય વિ. પિયારા સિંહ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૨૧૩૦; એક્સાઈઝ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ મલ્કાપટનમ, કૃષ્ણા ડિસ્ટ્રિક્ટ, એ.પી. વિ. કે.બી.એન. વિશ્વેશ્વર રાવ અને અન્ય, (૧૯૯૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૧૬; અરુણ તેવારી અને અન્ય વિ. ઝિલા માનસવી શિક્ષક સંઘ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૩૩૧; બિનોદ કુમાર ગુપ્તા અને અન્ય વિ. રામ આશ્રય મહોતો અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૨૧૦૩; નેશનલ ફર્ટિલાઈઝર્સ લિ. અને અન્ય વિ. સોમવીર સિંહ, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૨૩૧૯; ટેલિકોમ ડિસ્ટ્રિક્ટ મેનેજર અને અન્ય વિ. કેશબ દેબ, (૨૦૦૮) ૮ એસ.સી.સી. ૪૦૨; સ્ટેટ ઓફ બિહાર વિ. ઉપેન્દ્ર નારાયણ સિંહ અને અન્ય, (૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. ૬૫; અને સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ અને અન્ય એક વિ. મોહમ્મદ ઈબ્રાહિમ, (૨૦૦૯) ૧૫ એસ.સી.સી. ૨૧૪).

૧૯. તેથી, તે એક સ્થિર થયેલો કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે તમામ પાત્ર ઉમેદવારો પાસેથી અરજીઓ મંગાવ્યા વિના કોઈપણ વ્યક્તિની નિમણૂક તાત્કાલિક અથવા એડ હોક ધોરણે પણ કરી શકાતી નથી. જો કોઈ નિમણૂક માત્ર રોજગાર વિનિમય કચેરીમાંથી નામો મંગાવીને અથવા નોટિસ બોર્ડ પર નોંધ મૂકી વગેરે દ્વારા કરવામાં આવે, તો તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ ની આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ કરતી નથી. આવો માર્ગ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ ના આદેશોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે તે પદ માટે પાત્ર ઉમેદવારોને વિચારણા હેઠળ આવવાથી વંચિત કરે છે. આ જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં નિયોજિત વ્યક્તિ

કોઈપણ રાહત, જેમાં વેતનનો પણ સમાવેશ થાય છે, મેળવવા હકદાર નથી. માન્ય અને કાયદેસર નિમણૂક માટે ઉપરોક્ત બંધારણીય આવશ્યકતાનું ફરજિયાત પાલન કરવું આવશ્યક છે. અનુચ્છેદ ૧૬ માં અંકિત સમાનતાની જોગવાઈ એ માંગ કરે છે કે આવી દરેક નિમણૂક ખુદી જાહેરાત દ્વારા કરવામાં આવે જેથી તમામ પાત્ર વ્યક્તિઓને પ્રતિભાના આધારે સ્પર્ધા કરવાની તક મળી રહે.

આદેશ શરૂઆતથી જ દોષિત:

૨૦. તે સ્થિર કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે જો કોઈ આદેશ પોતાની ઉત્પત્તિના આરંભે જ દોષિત હોય, તો તેને પાછળના તબક્કે માન્યતા પ્રાપ્ત થતી નથી. અનુગામી કાર્યવાહી/વિકાસ એવી કાર્યવાહીને માન્ય બનાવી શકતા નથી, જે તેના પ્રારંભે કાયદેસર ન હતી, કારણ કે તેવી ગેરકાયદેસરતા આદેશના મૂળ પર જ પ્રહાર કરે છે. આવા આદેશને માન્ય ઠરાવવું કોઈ પણ સત્તાધિકારીની સક્ષમતાની બહારની બાબત હશે. કોઈ વ્યક્તિને તે કાયદા પર આધાર રાખવાની પરવાનગી આપવી, જેના ઉલ્લંઘન દ્વારા તેણે લાભ મેળવ્યો હોય, તે વ્યંગ્યસભર બનશે. જો પ્રારંભિક તબક્કે આદેશ કાયદામાં દોષિત હોય, તો તેના પરિણામરૂપ તમામ અનુગામી કાર્યવાહી અસ્તિત્વહીન ગણાશે અને અનિવાર્ય રીતે રદ કરવી પડશે. કાયદામાં અધિકાર ત્યારે જ અને માત્ર ત્યારે જ અસ્તિત્વમાં આવે છે, જ્યારે તેનું ઉદ્ભવ કાયદેસર હોય. (જુઓ: ઉપેન ચંદ્ર ગોગોઈ વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ આસામ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૨૮૯; મંગલ પ્રસાદ તમોલી (મૃત)

કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા વિ./સ. નર્વદેશ્વર મિશ્રા (મૃત) કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૧૯૬૪; તથા રીતેશ તિવારી અને અન્ય એક વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૮૨૩).

પદ પરના લિયાનના પ્રતિકૂળ કબજાનો અથવા પદ પર ચાલુ રાખવાના સિદ્ધાંતો સેવા ન્યાયશાસ્ત્રમાં લાગુ પડતા નથી. તેથી, પદ પર ખોટી રીતે નિમણૂક કરાયેલ વ્યક્તિને ચાલુ રાખવાથી તેના પક્ષમાં કોઈ હક ઉત્પન્ન થતો નથી. (જુઓ ડૉ. એમ.એસ. પટેલ વિ. ગુલબર્ગા યુનિવર્સિટી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૭૮૩).

પાત્રતાનો અભાવ:

૨૧. ડૉ. પ્રિત સિંહ વિ. એસ.કે. મંગલ અને અન્ય, ૧૯૯૩ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૭૧૪ માં, આ અદાલતે એવા વ્યક્તિના કેસની તપાસ કરી હતી, જેના પાસે કાનૂની આવશ્યકતા અનુસાર ગુણોની આવશ્યક ટકાવારી ન હતી, અને આ પ્રતિવિધાન સાથે ઠરાવ્યું હતું કે તે પદ ધારણ કરી શકતો નથી:

".....આ બાબત અલગથી દર્શાવવાની જરૂર નથી કે પ્રિન્સિપાલના પદ પર નિયુક્તિ માટે ઉમેદવાર પાસે પ્રથમ શ્રેણી અથવા ઉચ્ચ દ્વિતીય શ્રેણીની માસ્ટરની ડિગ્રી સાથે સતત ઉત્તમ શૈક્ષણિક નોંધપોથી હોવાની લાયકાત નિર્ધારિત કરવાનો એકમાત્ર હેતુ એ છે કે સંસ્થામાં વહીવટ ઉપરાંત શિક્ષણની શ્રેષ્ઠતા અને ધોરણ જાળવી શકાય તે માટે સર્વાથા યોગ્ય વ્યક્તિની પસંદગી

કરવામાં આવે..... અપીલકર્તાએ પોતાની માસ્ટર/ આર્ટ્સની પરીક્ષામાં દ્વિતીય શ્રેણીના ગુણ પણ મેળવ્યા નહોતા, જ્યારે આવશ્યકતા પ્રથમ અથવા ઉચ્ચ દ્વિતીય શ્રેણી (૫૫%) ની હતી. અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ છે કે સંબંધિત તારીખે અપીલકર્તા પાસે આવશ્યક લાયકાતો નહોતી.....નિયુક્તિની તારીખે અપીલકર્તા પાસે આવશ્યક લાયકાતો નહોતી અને તેથી તેની નિયુક્તિ રદ કરવી આવશ્યક હતી." (ભાર મુકવામાં આવ્યો છે)

૨૨. પ્રમોદ કુમાર વિ./સ. યુ.પી. સેકન્ડરી એજ્યુકેશન સર્વિસિસ કમિશન અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૮૧૭ માં, આ અદાલતે એ પ્રશ્નનું પરીક્ષણ કર્યું હતું કે પાત્રતાનો અભાવ ધરાવતી વ્યક્તિની નિમણૂક કરી શકાય કે કેમ અને જો કરી શકાય, તો એવી અનિયમિતતા/ગેરકાયદેસરતા દૂર કરી શકાય કે માફ કરી શકાય કે કેમ. યુ.પી. સેકન્ડરી એજ્યુકેશન સર્વિસિસ કમિશન નિયમો, ૧૯૮૩ અને યુ.પી. ઇન્ટરમીડિયેટ એજ્યુકેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૧ ની જોગવાઈઓનું પરિશીલન કર્યા બાદ, આ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો કે નિયમો/જાહેરાત મુજબ પાત્રતાનો અભાવ કોઈપણ તબક્કે દૂર કરી શકાતો નથી અને આવી વ્યક્તિની નિમણૂક કરવી તે અનિયમિતતા નહીં પરંતુ ગેરકાયદેસરતા સમાન બને છે; તેથી તે દૂર કરી શકાતી નથી. પાત્રતાનો અભાવ ધરાવતી વ્યક્તિ અદાલતનો આશરો લઈ શકતી નથી, કારણ કે તેના પાસે એવો કોઈ અધિકાર નથી, જે અદાલત મારફતે અમલમાં મૂકી શકાય.

આ અદાલતે વધુમાં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યું હતું:

"જો કોઈ પદ પર ભરતી માટેની આવશ્યક શૈક્ષણિક લાયકાત પૂર્ણ થતી ન હોય, તો સામાન્ય રીતે તેની માફી આપવામાં આવી શકતી નથી. આવી કાર્યવાહીનું અનુમોદન કરવામાં આવી શકતું નથી. જે નિમણૂક અધિનિયમ/વૈધાનિક નિયમોના વિરોધમાં હોય તે કાયદાની દૃષ્ટિએ શૂન્ય ગણાય. ગેરકાયદેસરતાને નિયમિત કરી શકાતી નથી, ખાસ કરીને ત્યારે, જ્યારે અધિનિયમ તેમાં કોઈ નિર્વિવાદ શબ્દોમાં એવું કહેતું ન હોય. માત્ર અનિયમિતતાને જ નિયમિત કરી શકાય. (જુઓ સેકી., સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિ. ઉમાદેવી (૩), (૨૦૦૬) ૪ એસ.સી.સી. ૧; નેશનલ ફર્ટિલાઈઝર્સ લિ. વિ. સોમવીર સિંહ, (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૪૯૩; અને પોસ્ટ માસ્ટર જનરલ, કોલકાતા વિ. તુતુ દાસ (દત્તા), (૨૦૦૭) ૫ એસ.સી.સી. ૩૧૭)".

છૂટછાટ:

૨૩. ડૉ. જે.પી. કુલશ્રેષ્ઠા અને અન્ય વિ. ચાન્સેલર, અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૨૧૪૧ માં, પાત્રતામાં બેદરકારીબેદરકારી આપવાના મુદ્દા પર આ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે આવ્યો હતો, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

".....અમને દુઃખ સાથે, પરંતુ આદરપૂર્વક, વિભાગીય પીઠ સાથે અસહમતિ વ્યક્ત કરવી પડે છે અને વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે નિર્ધારિત કરેલ ઉચ્ચ દ્વિતીય વર્ગના અર્થને અમે યથાવત્ રાખીએ છીએ. મધ્યરેખા અમને ૫૪% સુધી લઈ જાય છે અને યાંત્રિક તથા ગણિતીય અભિગમ અપ્રીય હોય છતાં, અમારે એવું

ઠરાવપું પડે છે કે જેઓએ ૫૪% કરતાં વધુ ગુણ પ્રાપ્ત કર્યા નથી તેઓએ ઉચ્ચ દ્વિતીય વર્ગ પ્રાપ્ત કર્યો હોવાનું દાવો કરી શકતા નથી અને તેઓ અયોગ્ય છે.....અમે અગાઉ ઠરાવ્યું છે કે બેદરકારીબેદરકારી આપવાની સત્તા, જેમ હાલમાં ઓર્ડિનન્સ અમલમાં છે તે મુજબ, ઉચ્ચ દ્વિતીય વર્ગના સંદર્ભમાં અસ્તિત્વમાં નથી. અનિવાર્ય રીતે, ૩ પ્રતિવાદીઓની નિમણૂકો ઓર્ડિનન્સનો ભંગ કરે છે અને તેથી ગેરકાયદેસર છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૨૪. રેખા ચતુર્વેદી વિ. યુનિવર્સિટી ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય, ૧૯૯૩ સપ્લિ. (૩) એસ.સી.સી. ૧૬૮ માં, આ અદાલતે ફરી એકવાર લઘુત્તમ લાયકાતોમાં બેદરકારીબેદરકારી આપવાની સત્તા અંગે વિચાર કર્યો હતો, કારણ કે તેમાં લાગુ પડતી વૈધાનિક જોગવાઈઓમાં બેદરકારીબેદરકારી માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ એવી સત્તાનો ઉપયોગ કેટલા પ્રમાણમાં અને કઈ પરિસ્થિતિઓમાં કરી શકાય તે અંગે તેમાં કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નહોતી. તેથી, આ અદાલતે નીચે મુજબના નિર્દેશો આપ્યા:

"અ. યુનિવર્સિટીએ એ નોંધ લેવી આવશ્યક છે કે તે પદો માટે જે લાયકાતો જાહેર કરે છે, તે તેની ઓર્ડિનન્સ/અધિનિયમોમાં નિર્ધારિત કરાયેલ લાયકાતોથી વિસંગત ન હોવી જોઈએ.

બી. પસંદ કરાયેલા ઉમેદવારો સંબંધિત પદો માટે અરજીઓ કરવાની છેલ્લી તારીખે અથવા તે હેતુ માટે જાહેરાત/અધિસૂચનામાં ખાસ ઉલ્લેખિત કરવામાં આવેલી તારીખે લાયકાત ધરાવતા હોવા આવશ્યક છે.

સી. જ્યારે યુનિવર્સિટી અથવા તેની પસંદગી સમિતિ લઘુત્તમ આવશ્યક લાયકાતોમાં બેદરકારીબેદરકારી આપે છે, ત્યારે જાહેરાત/અધિસૂચનામાં સ્પષ્ટપણે એ બંને બાબતો દર્શાવવામાં આવી ન હોય કે લાયકાતોમાં બેદરકારીબેદરકારી આપવામાં આવશે અને કઈ શરતોના આધારે તે બેદરકારીબેદરકારી આપવામાં આવશે, તો આવી બેદરકારીબેદરકારી ગેરકાયદેસર ગણાશે.

ડી. યુનિવર્સિટી/પસંદગી સમિતિએ, જો કોઈ હોય, તો પસંદગીની તેની કાર્યવાહીમાંથી છૂટછાટો આપવા માટેના કારણોનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક છે, તે દરેક ઉમેદવારના સંદર્ભમાં જેણેના પક્ષમાં છૂટછાટ આપવામાં આવે છે.

ઈ. પસંદગી સમિતિની બેઠકોની કાર્યવાહી નોંધ પૂરતા લાંબા સમય સુધી જાળવી રાખવી જોઈએ અને જો પસંદગી પ્રક્રિયાને પડકારવામાં આવી હોય, તો તે પડકારનો અંતિમ નિકાલ ન થાય ત્યાં સુધી તેને જાળવી રાખવી જોઈએ. જો કાર્યવાહી નોંધ નષ્ટ કરવામાં આવી હોય અથવા તે ઉપલબ્ધ નથી એવી દલીલ લેવામાં આવી હોય, તો પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરવામાં આવવા પાત્ર છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

રપ. પી.કે. રામચંદ્ર આચ્યર અને અન્ય વિ. યુનિયન/ ઈન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૫૪૧ માં, આ અદાલતે સમાન પ્રશ્નનો વિચાર કરતી વખતે ઠરાવ્યું હતું કે, એકવાર એ સ્થાપિત થઈ જાય કે આવશ્યક લાયકાતોમાં બેદરકારીબેદરકારી લાવવાની કોઈ સત્તા નથી, ત્યારે ઉમેદવારની

પસંદગીની સમગ્ર પ્રક્રિયા જાહેરાત દ્વારા નિર્ધારિત સ્થાપિત ધોરણોના ઉલ્લંઘનમાં હતી. બેદરકારીબેદરકારી લાવવાની સત્તા સ્પષ્ટપણે નિર્દિષ્ટ થયેલી હોવી જોઈએ અને અન્યથા તેનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં.

૨૬. એ.પી. જાહેર સેવા આયોગના સચિવ વિ. બી. સ્વપ્ના તથા અન્ય, (૨૦૦૫) ૪ એસ.સી.સી. ૧૫૪ માં, આ અદાલતે એમ ઠરાવ્યું હતું કે:

આ અદાલતે જે અન્ય એક પાસું વિશેષરૂપે ઉદ્ઘાટિત કર્યું છે તે ધોરણોમાં બેદરકારીબેદરકારી આપવાની વ્યાપ્તિ અંગેનું છે..... એકવાર સંપૂર્ણપણે સંતોષકારક રીતે એ સ્થાપિત થઈ જાય કે પસંદગી સમિતિ પાસે આવશ્યક લાયકાતમાં બેદરકારીબેદરકારી આપવાનો અધિકાર નહોતો, ત્યારે પસંદ થયેલ ઉમેદવાર સંબંધે પસંદગીની સમગ્ર પ્રક્રિયા દૂષિત બની જાય છે.

૨૭. આ અદાલતે કેન્દ્રીય વિધાલય સંગઠન અને અન્ય વિ. સજલ કુમાર રોય અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૮ એસસીસી ૬૭૧ માં આ પ્રમાણે ઠરાવ્યું હતું:

"નિયુક્તિ સત્તાધિકારીઓએ વયમર્યાદામાં બેદરકારીબેદરકારી આપવા અંગેની પોતાની વિવેકાધીન અધિકારક્ષમતાનો ઉપયોગ કરતી વખતે પોતાના મનનો ઉપયોગ કરવો આવશ્યક છે.... નિયમોનું પાલન કરવાની આવશ્યકતાઓનું, આ તો સર્વવિદિત છે, ન્યાયસંગત અને ચુકિતસંગત રીતે પાલન થવું આવશ્યક હતું. તેઓ નિયમોથી બંધાયેલા હતા. નિયમોમાં જે વયબેદરકારીબેદરકારીની જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય અને તેના ચારે ખૂણાની અંદર, તે બાબતમાં વિવેકાધીન અધિકારક્ષમતાનો ઉપયોગ કરી શકાય." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૨૮. ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા તથા અન્ય વિ. ભાનુ લોધ તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૨૭૭૫ માં, આ અદાલતે એમ ઠરાવ્યું હતું:

ભલે એવું માન્ય રાખીએ કે નિયમાવલીઓ હેઠળ બેદરકારીબેદરકારી આપવાની સત્તા અસ્તિત્વમાં છે..... તથાપિ બેદરકારીબેદરકારી આપવાની સત્તાનો એવો રીતે ઉપયોગ કરી શકાય નહિ કે જેના પરિણામે નિયમાવલીઓ સંપૂર્ણપણે તર્કવિરુદ્ધ થઈ જાય. બેદરકારીબેદરકારી આપવાની સત્તા સીમાવર્તી કિસ્સાઓમાં ઉપયોગમાં લેવા માટે અભિપ્રેત છે.... અમને એવું લાગતું નથી કે તે સર્વે અને પ્રત્યેક માટે એક "ખુલ્લું દ્વાર" તરીકે અભિપ્રેત છે. નિયમાવલીઓને જથ્થાબંધ રીતે અવગણવામાં આવી, અને ભરતી પ્રક્રિયા જે રીતે હાથ ધરવામાં આવી રહી હતી, તે અધિનિયમની કલમ ૬(૨) હેઠળ કેન્દ્રીય સરકારની સત્તાના અમલમાં નીતિ-નિર્દેશ તરીકે સમીક્ષા પાત્ર હતું.

૨૯. ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પાંડા વિ./સ. ચાન્સેલર, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને અન્ય, (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૫૩૨ માં, ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોમાંનો એક એવો હતો કે શું માસ્ટર ડિગ્રીમાં ૫૫% ગુણ જેવી આવશ્યક પાત્રતા ધરાવતો ન હોય એવો વ્યક્તિ, યુ.જી.સી.એ છૂટછાટ આપવા ઇનકાર કર્યો હોવા છતાં, નિમણૂક મેળવી શકે કે નહીં.

પાત્રતામાં બેદરકારીબેદરકારી આપવાના પ્રશ્ન અંગે, અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

"....જાહેરાત આપેલ પદ માટેના "સંબંધિત વિષય" માં ૫૫% જેટલા ચોક્કસ ધોરણ અને શ્રેણીની શૈક્ષણિક લાયકાતની આવશ્યક શરતને નિર્ણયક બનાવી શકાતી નથી અથવા તેનો ભંગ કરી શકાતો નથી..... આ કેસમાં વિભાગ દ્વારા અનુસ્નાતક સ્તરે ૫૫% ગુણ સંબંધિત શરતમાં બેદરકારીબેદરકારી આપવાની કરેલી વિનંતીને યુ.જી.સી. દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવી છે.... તે અપીલકર્તાના દાવા અંગે અંતિમ શબ્દ ગણાવાનો છે અને આ બાબતમાં વધુ કોઈ વિવાદ ઊભો કરી શકાતો નથી...." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતા, આ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે ત્યાંના અપીલકર્તાની નિમણૂક યોગ્ય રીતે રદ કરવામાં આવી હતી, કારણ કે તે માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં આવશ્યક પાત્રતા મુજબના ૫૫% ગુણ ધરાવતો ન હતો.

૩૦. છૂટછાટ મંજૂર કરવા માટે સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈના અભાવે, કોઈ છૂટછાટ આપી શકાતી નથી. આવી સત્તા કાયદા હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવી હોય તો પણ, તેનો ઉપયોગ મનસ્વી રીતે કરી શકાતો નથી. (જુઓ: યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિ. ધરમ પાલ અને અન્ય, (૨૦૦૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૭૦).

૩૧. આવી સત્તાનો ઉપયોગ તેને કાયદાકીય જોગવાઈઓના અમલ માટે રહેલી અભિપ્રેત, આનુષંગિક અથવા આવશ્યક સત્તા માનીને કરી શકાય નહીં. અભિપ્રેત સત્તાનો પણ ઉપયોગ કાયદાકીય જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા અથવા તેના આદેશનું પાલન કરાવવા દરમિયાન ઊભા થતા અવરોધો દૂર કરવા કે પ્રતિકાર પર કાબૂ મેળવવા માટે ચુકિતસંગત ઉપાયો સાથે સાવચેતી અને

સંયમપૂર્વક જ કરવો જરૂરી છે. આનુષંગિક અને સહાયક સત્તાઓનો ઉપયોગ અધિનિયમના હેતુની સંપૂર્ણ અવગણના કરીને કરી શકાય નહીં. આવી સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર એટલા માટે જ થઈ શકે કે એવું વિધાન અસરકારક બને જેથી અંતિમ સત્તા ભ્રામક ન બની જાય; અન્યથા તે વિધાનમંડળની મંતવ્યના વિરુદ્ધ થશે. (જુઓ: માતાજોગ ડોને વિ./એસ. એચ. ભારી, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૬ એસ.સી. ૪૪; અને કર્ણાટક રાજ્ય વિ./વિશ્વભારથી હાઉસ બિલ્ડિંગ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી તથા અન્ય, (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૪૧૨).

ઉપરાંત, આ પ્રકારની બેદરકારીબેદરકારી પસંદગી પ્રક્રિયા શરૂ થયા પછી પસંદગીના માપદંડોમાં ફેરફાર કરવા સમાન છે, જે સર્વથા સ્વીકાર્ય નથી. રમત પૂર્ણ થયા પછી રમતના નિયમોમાં ફેરફાર કરી શકાય નહિ. (જુઓ કે. મંજુશ્રી વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૧૪૭૦; અને રમેશ કુમાર વિ. દિલ્હી વડી અદાલત અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૭૧૪).

વિલંબ/અલસતા:

૩૨. સર્વપ્રથમ અપીલમાં, પ્રતિવાદીએ ૧૧.૧૧.૨૦૦૫ના રોજ ૬.૧૦.૧૯૮૯ની સૂચના હેઠળ ૧.૧.૧૯૮૬થી રાહત માગતા, પોતાના પક્ષે થયેલા આવા અતિશય વિલંબ અને બેદરકારી બાબતે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપ્યા વિના, રિટ અરજી દાખલ કરી હતી. મર્યાદા અધિનિયમ, ૧૯૬૩ની કલમ ૩ અનુસાર, નિર્ધારિત અવધિ પછી વાદ અથવા અપીલ કરવામાં આવી હોય, તો

મર્યાદાનો મુદ્દો બચાવ તરીકે ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હોય તોય, અદાલત માટે તે વાદ અથવા અપીલ ફગાવી દેવું ફરજિયાત બને છે; અને અપીલીય તબક્કે પણ મર્યાદાનો મુદ્દો ઉઠાવવા માટે અલગથી દલીલ હોવી આવશ્યક નથી, કારણ કે કેટલાંક પ્રકરણોમાં તે મુદ્દો મામલાના મૂળ સુધી જતો હોઈ શકે છે. (જુઓ: લક્ષ્મી સેવક સાહુ વિ. રામ રૂપ સાહુ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૪૪ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૨૪; અને કમલેશ બાબુ અને અન્ય વિ. લાજપત રાય શર્મા અને અન્ય, (૨૦૦૮) ૧૨ એસ.સી.સી. ૫૭૭).

૩૩. એ કહેવાની જરૂર નથી કે મર્યાદા અધિનિયમ, ૧૯૬૩ રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં લાગુ પડતું નથી. તેમ છતાં, મર્યાદાનો સિદ્ધાંત જાહેર નીતિ પર આધારિત હોવાને કારણે, તેમાં અવલંબિત સિદ્ધાંતો લાગુ પડે છે અને વિલંબ તથા બેદરકારીના આધાર પર રિટ અરજીઓ પ્રારંભિક તબક્કે જ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. હાલના જેવા કેસમાં, કોઈ નિશ્ચિત પગારધોરણ મેળવવાથી વારંવાર ઊભા થતા કાર્યવાહીના કારણને જન્મ મળી શકે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, વિલંબ તથા બેદરકારીના આધાર પર અરજિ નામંજૂર થઈ શકે છે અને અસમજાવટભર્યા તથા અતિશય વિલંબના કેસમાં અદાલત પ્રારંભિક અવધિ માટે રાહત આપવાનો ઇનકાર કરી શકે છે. હાલના કેસમાં, પ્રતિવાદીએ ૧૧.૧૧.૨૦૦૫ના રોજ અરજિ દાખલ કરીને ૧.૧.૧૯૮૬થી રાહતનો દાવો કર્યો હતો, પરંતુ વડી અદાલતે કોઈ અસપષ્ટ કારણસર ૧.૬.૧૯૮૪થી રાહત મંજૂર કરી, જોકે ૬.૧૦.૧૯૮૮ની અધિસૂચનાએ પણ તેને ૧.૧.૧૯૮૬થી લાગુ પડતી બનાવે છે.

૩૪. આ અદાલતે સતતપણે આ દલીલ નામંજૂર કરી છે કે જ્યાં અરજદાર સમાન પ્રકરણમાં અદાલતે આપેલી રાહતની જાણ થયા પછી અદાલતનો આશરો લે છે, ત્યાં વિલંબ અને બેદરકારીબેદરકારીને અવગણીને અરજીનો વિચાર કરવો જોઈએ, કારણ કે તે વિલંબ અને બેદરકારીબેદરકારી માટે યોગ્ય સમજૂતી પૂરું પાડી શકતી નથી. લાંબા સમય સુધી નિષ્ક્રિય રહ્યા બાદ અચાનક જાગૃત થનાર પક્ષકાર એવા પ્રકરણોમાં ચુકાદાથી પ્રેરણા લઈને દાવો કરી શકતો નથી, જેમાં કોઈ સતર્ક વ્યક્તિએ યોગ્ય સમયમાં અદાલતનો આશરો લીધો હતો. (જુઓ: એમ/એસ રૂપ ડાયમન્ડ્સ અને અન્ય, વિ./સ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. ૬૭૪; સ્ટેટ ઓફ કલોર્નિયા અને અન્ય વિ./સ. એસ.એમ. કોર્ટ્રેયા અને અન્ય, (૧૯૯૬) ૬ એસ.સી.સી. ૨૬૭; અને જગદીશ લાલ અને અન્ય વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૩૬૬).

માંગી ન લેવાયેલ રાહત – મંજૂર કરી શકાતી નથી:

૩૫. પક્ષકારોના અધિકારોનો વિચારણામાં નિર્ણય કરી શકાય તે માટે દાવાપત્રો અને વિગતો આવશ્યક હોય છે. તેથી, દાવાપત્રોનો હેતુ મુખ્યત્વે અદાલતને સંબંધિત વિવાદના મુદ્દાઓને સંકુચિત કરવામાં સહાય કરવાનો અને સંબંધિત પક્ષકારોને વિવાદિત પ્રશ્ન વિશે જાણ કરવાની હોય છે, જેથી પક્ષકારો ઉક્ત મુદ્દા અંગે યોગ્ય પુરાવો રજૂ કરી શકે. આ સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે "સામાન્ય નિયમ મુજબ દાવાપત્રોના આધાર વિના રાહત મંજૂર કરવી ન જોઈએ." તેથી,

કોઈ પ્રકરણનો નિર્ણય પક્ષકારોના દાવાપત્રોની બહારના આધાર પર કરી શકાય નહીં. દાવાપત્રો અને મુદ્દાઓનો હેતુ પક્ષકારો વચ્ચેનો વાસ્તવિક વિવાદ નિર્ધારિત કરવાનો, મતભેદના ક્ષેત્રને સંકુચિત કરવાનો અને બંને પક્ષ ક્યાં મુદ્દે ભિન્ન છે તે ચોક્કસપણે નિહાળવાનો છે. (જુઓ : શ્રી મહંત ગોવિંદ રાવ વિ. સીતા રામ કેશો, (૧૮૯૮) ૨૫ ઇન્ડ. એપ. ૧૯૫; મેસર્સ ટ્રોજન એન્ડ કો. વિ. આરએમ. એન.એન. નાગપ્પા ચેટ્ટિયાર, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩ એસસી ૨૩૫; ઈશ્વર દત્ત વિ. લેન્ડ એકિવિઝિશન કલેક્ટર અને અન્યો., એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસસી ૩૧૬૫; અને સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. હિન્દુસ્તાન કન્સ્ટ્રક્શન કંપની લિ., (૨૦૧૦) ૪ એસસીસી ૫૧૮.)

અનુચ્છેદ ૧૪:

૩૬. તે સ્થિર થયેલો કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે બંધારણનો અનુચ્છેદ ૧૪ ગેરકાયદેસરતાને શાશ્વત બનાવવાનો હેતુ ધરાવતો નથી અને તે નકારાત્મક સમાનતાની કલ્પના કરતો નથી. તેથી, જો સમાન સ્થિતિમાં આવેલા કેટલાક અન્ય વ્યક્તિઓને અજાણતાં અથવા ભૂલવશ કોઈ લાભ આપવામાં આવ્યો હોય, તો પણ એવો આદેશ અરજદારને એ જ રાહત મેળવવાનો કોઈ કાનૂની અધિકાર આપતો નથી. (જુઓ ચંદીગઢ એડમિનિસ્ટ્રેશન અને અન્ય વિ. જગજીત સિંહ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૭૦૫; યોગેશ કુમાર અને અન્ય વિ. ગવર્નમેન્ટ ઓફ એન.સી.ટી. દિલ્હી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૧૨૪૧; એમ/એસ આનંદ બટન્સ લિ. વગેરે વિ. સ્ટેટ ઓફ

હરિયાણા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૫૬૫; કે.કે. ભક્ષા વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૮૯૮; મહારાજ કૃષ્ણ ભટ્ટ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ જમ્મુ એન્ડ કાશ્મીર અને અન્ય, (૨૦૦૮) ૯ એસ.સી.સી. ૨૪; ઉપેન્દ્ર નારાયણ સિંહ (ઉપરોક્ત); અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. કાર્ટિક ચંદ્ર મોન્ડલ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૩૪૫૫).

આ સિદ્ધાંત ન્યાયિક ઉચ્ચારણો પર પણ લાગુ પડે છે. એકવાર અદાલત આ નિષ્કર્ષે આવે કે ખોટો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે તે જ ભૂલને યથાવત્ રાખવા કરતાં તેને સુધારવું અદાલતનું ગૌરવપૂર્ણ કર્તવ્ય બની જાય છે. સમાન પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, આ અદાલતે હોટેલ બાલાજી તથા અન્ય વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસ.સી. ૧૦૪૮ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

...ભૂલને ચિરંતન બનાવવી કોઈ વીરતા નથી. તેને સુધારવી એ ન્યાયિક અંતરાત્માની ફરજિયાત માંગ છે. આ બાબતમાં, અમને પિયર્સ વિ./સ. ડેલામીટર (એ.એમ.વાય. ના પાનું ૧૮ પર: 'ન્યાયાધીશે એટલા વિવેકી હોવા જોઈએ કે તે જાણે કે તે ભૂલપાત્ર છે અને, તેથી, હંમેશા શીખવા માટે તૈયાર રહે: પોતાના મતના માત્ર ગર્વને ત્યજી દેવા અને સત્ય જ્યાં ક્યાં દોરી જાય ત્યાં તેનું અનુસરણ કરવા માટે પૂરતા મહાન અને ઈમાનદાર રહે: અને પોતાની ભૂલો

સ્વીકારવા માટે પૂરતા સાહસિક રહે') માં જસ્ટિસ બ્રોન્સનના વિવેકપૂર્ણ અને પ્રેરણાદાયી શબ્દોમાંથી સાંત્વના અને શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(આ ઉપરાંત આ અંગે જુઓ: સંજીવ દત્તા, ડી.વાય. સેક્રેટરી, માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય, (૧૯૯૫) ૩ એસ.સી.સી. ૬૧૯; નિર્મલ જીત કૌર વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય તથા અન્યો, (૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી. ૫૫૮; અને માયુરમ સુબ્રમણિયન શ્રીનિવાસન વિ. સી.બી.આઈ., એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૨૪૪૯).

૩૭. અમે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને માન્યતા અને સંલગ્નતા આપવાના હેતુ અને ઉદ્દેશથી સંપૂર્ણપણે અવગત છીએ. રાજ્યની શૈક્ષણિક સત્તાઓ જ કોઈ શૈક્ષણિક સંસ્થા શરૂ કરવા અથવા ચલાવવા માટે વ્યવસ્થાપન સમિતિને માન્યતા આપે છે. તે વિશિષ્ટ યુનિવર્સિટી અથવા બોર્ડ દ્વારા તે કોલેજના વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા લઈ તેમને ઉપાધિ અને પ્રમાણપત્રો એનાયત કરવા માટે સંલગ્નતા આપવામાં આવે છે. તેથી, બિન-સરકારી અને બિન-અનુદાનિત ખાનગી કોલેજોના મામલામાં પણ માન્યતા અને સંલગ્નતા આપતી વખતે, તેમના દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતોનું પાલન કરવું ફરજિયાત છે, જેમાં શિક્ષકવર્ગની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ પાત્રતાનો પણ સમાવેશ થાય છે. મંજૂરી આપતી વખતે સત્તાધિકારીએ પોતાના મનનો ઉપયોગ કરીને એ નિશ્ચિત કરવું પડે કે લઘુત્તમ પાત્રતા ધરાવતી વ્યક્તિની નિમણૂક કરવામાં આવી છે કે નહીં. વર્તમાન મામલામાં, આ મનમાનીનો સ્પષ્ટ કેસ જણાય છે, જેને મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

મનમાની:

૩૮. કાનૂનનું શાસન મનસ્વી કાર્યવાહી પર પ્રતિબંધ મૂકે છે અને તેવી કાર્યવાહી રદ થવા પાત્ર પણ બનાવે છે. રાજ્ય અથવા તેની સાધન સંસ્થાઓની દરેક કાર્યવાહી માત્ર ન્યાયસંગત, કાયદેસર અને નિષ્કપટ જ હોવી જોઈએ એટલું નહીં, પરંતુ તે કોઈપણ લાગણીજન્ય પક્ષપાત કે ઢ્રેષ વિના હોવી જોઈએ. તેમાં ભેદભાવનો સંકેત પણ ન હોવો જોઈએ અને પક્ષપાત, અનુગ્રહભાવ તથા કુટુંબપક્ષપાતનો આભાસ પણ ન પેદા થવો જોઈએ. જ્યાં અધિનિયમ કોઈ સત્તાધિકારીને વ્યાપક સત્તા સાથે વ્યાપક વિવેકાધિકાર અર્પે છે, ત્યાં મનસ્વી કાર્યવાહીથી રક્ષણ આપવા માટે પ્રક્રિયાત્મક ન્યાયસંગતતા એક નિહિત ફરજિયાત આવશ્યકતા છે. જો કોઈ સત્તાધિકારી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા મૂળભૂત ન્યાયસંગતતા અથવા સ્થાપિત આદર્શોને ભંગ કરતી હોય અથવા અંતરાત્માને આઘાત પહોંચાડતી હોય, તો તે આદેશ દૂષિત ગણાય છે. નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા દોષિત જ રહે છે. (જુઓ હાજી ટી.એમ. હસન રાઉથર વિ./સ. કેરળ ફાઈનાન્શિયલ કોર્પોરેશન, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૧૫૭; ડૉ. રાશ લાલ યાદવ વિ./સ. બિહાર રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૪) ૫ એસ.સી.સી. ૨૬૭; અને ટાટા સેલ્યુલર વિ./સ. ભારત સંઘ, (૧૯૯૪) ૬ એસ.સી.સી. ૬૫૧).

૩૯. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. નક્ષા રાજા રેહી અને અન્યઓ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૫૮ માં, આ અદાલતની બંધારણીય પીઠે નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

સત્તાવાર મનમાની, કાયદેસર ભેદભાવ કરતાં સમાનતાના સિદ્ધાંતને વધુ વિક્ષેપક છે. કાયદેસર ભેદભાવ હોવા છતાં, વ્યક્તિ જાણે છે કે તે ક્યાં ઉભો છે, પરંતુ સત્તાવાર મનમાનીની જાદુઈ લાકડી ભેદભાવ વિના સર્વ દિશાઓમાં ફેરવી શકાય છે.

૪૦. તેવી જ રીતે, એસ.જી. જયસિંઘાણી વિ. યુનિયન/ ઈન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૨૭ માં, આ અદાલતની સંવિધાન પીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

....મનમાની સત્તાનો અભાવ કાયદાના શાસનનું પ્રથમ મૂળ તત્વ છે, જેના ઉપર આપણી સંપૂર્ણ બંધારણીય વ્યવસ્થા આધારિત છે..... આ દૃષ્ટિકોણથી કાયદાનું શાસન એ અર્થ આપે છે કે નિર્ણય જાણીતા સિદ્ધાંતો અને નિયમોના પ્રયોગ દ્વારા લેવો જોઈએ અને સામાન્ય રીતે એવો નિર્ણય પૂર્વાનુમાન કરી શકાય એવો હોવો જોઈએ તથા નાગરિકને પોતાની સ્થિતિ શું છે તે ખબર હોવી જોઈએ; જો કોઈ નિર્ણય કોઈ સિદ્ધાંત વિના અથવા કોઈ નિયમ વિના લેવાય, તો તે પૂર્વાનુમાનથી બહાર હોય છે અને એવો નિર્ણય કાયદાના શાસન અનુસાર લેવાયેલા નિર્ણયનો વિરુદ્ધાર્થી બને છે.

(આ પણ જુઓ: પોલીસ કમિશનર, બોમ્બે વિ. ગોરધનદાસ ભાનજી, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૬).

૪૧. સામાન્ય અનુભવની બાબત છે કે રાજ્ય/કાયદેસર સત્તાધિકારીઓ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા મોટી સંખ્યામાં આદેશો/પત્રો/પરિપત્રો પર આધાર રાખવા અને તેના મુજબ કાર્ય કરવા માટે અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવે છે. જોકે, તેમાંના કેટલાક નિશ્ચિતપણે કાયદા સાથે સુસંગત ન હોવાનું જણાય છે. આવા કેટલાક આદેશો/પરિપત્રો ભારતના બંધારણની ફરજિયાત જોગવાઈઓનો ભંગ કરતા હોઈ શકે છે. આવી પરિસ્થિતિનો વિચાર કરતાં, આ અદાલતે રામ ગણેશ ત્રિપાઠી અને અન્ય વિ. સ્ટેટ/ ચુ.પી. અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૧૪૪૬ માં, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતો કાયદેસર સત્તાધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલ ગેરકાયદેસર આદેશનો સામનો કર્યો હતો. આ અદાલતે તેના પર કોઈ આધાર રાખ્યા વિના તેને માત્ર અવગણ્યો હતો અને નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું:

"ઉક્ત આદેશને રિટ અરજિયક્ષિ પડકારવામાં આવ્યો નહોતો કારણ કે તે અપીલકર્તાઓના ધ્યાનમાં આવ્યો નહોતો. તે પ્રતિસોગંદનામા સાથે આ અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો છે..... આ આદેશ પણ રદ કરવામાં આવવો યોગ્ય હતો કારણ કે તે વૈધાનિક નિયમો સાથે સુસંગત નથી. એવું જણાય છે કે આ આદેશ સરકાર દ્વારા પ્રતિવાદીઓને ઉપકૃત કરવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો....." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૪૨. રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી સમગ્ર કાર્યવાહી મનસ્વિતાના દોષથી દૂષિત છે અને તેથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી છે. તેથી, તેને અમલમાં મૂકી શકાય નહીં.

સર્વ ન્યાયાધીશોના નામે – સિદ્ધાંત:

૪૩. "ઇન્ક્યુરિયા" નો શાબ્દિક અર્થ "બેદરકારી" થાય છે. વ્યવહારમાં 'પર ઇન્ક્યુરિયમ' નો અર્થ 'અજ્ઞાનવશ' એવો લેવાય છે. અદાલતોએ 'સ્ટોરે ડીસીસિસ' ના નિયમમાં બેદરકારીબેદરકારી લાવવા માટે આ સિદ્ધાંતનો વિકાસ કર્યો છે. આથી, કાયદામાં "ઉદ્ધરણયોગ્ય" એવા નિર્ણયને, જો તે કોઈ અધિનિયમ અથવા અન્ય બંધનકારક સત્તાના અજ્ઞાનવશ આપવામાં આવ્યો હોય, તો તેનો ટાળો કરવામાં આવે છે અને તેને અવગણવામાં આવે છે.

મામલેશ્વર પ્રસાદ અને અન્ય વિ. કનૈયા લાલ (મૃતક) તેમના વારસદારો દ્વારા, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૯૦૭ માં, આ અદાલતે આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું :

".....જ્યાં સ્પષ્ટ અનવધાનતા અથવા નજરચૂકને કારણે કોઈ ચુકાદો, અપનાવવામાં આવેલા તર્ક અને પહોંચવામાં આવેલા પરિણામના વિરુદ્ધ જતી કોઈ સ્પષ્ટ કાનૂની જોગવાઈ અથવા બંધનકારક સત્તાને ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ જાય છે, ત્યાં તેને બંધનકારક નહીંરોનું પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત ન પણ થાય. તે સ્પષ્ટપણે ચોંકાવનારું પ્રકરણ, અને પ્રગટ પ્રકારની છૂટ જ હોવી જોઈએ." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

જઝ. ઓરિસ્સા રાજ્ય અને અન્ય વિ. દામોદર નાયક અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૨૦૭૧, માં એવો પ્રશ્ન ઉભો થયો હતો કે નિમણૂકના સમયે શિક્ષક પાસે આવશ્યક પાત્રતા, એટલે કે લાયકાત, ન હોય તો શું તે સહાય-અનુદાન યોજનાના અંતર્ગત કોઈ લાભનો દાવો કરી શકે. તેમાં પ્રતિવાદી-શિક્ષકે ૫૩.૯% ગુણ મેળવ્યા હતા અને નિર્ધારિત આવશ્યક પાત્રતા ૫૪% હતી. આ અદાલતે એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે નિઃસંદેહ ૫૩.૯% ગુણ આવશ્યક ગુણ એટલે કે ૫૪% ના અત્યંત નજીક હતા, પરંતુ તેવી રીતે નિયુક્ત કરાયેલ શિક્ષક પાસે પાત્રતા નહોતી. અદાલતે આ હકીકતનું ધ્યાન લીધું કે તેની નિમણૂક ૧૯૭૮ માં કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેણે ૧૦.૭.૧૯૮૭ ના રોજ વધુ લાયકાત પ્રાપ્ત કરી, અને એમ ઠરાવ્યું:

નિર્વિવાદ છે કે પ્રથમ પ્રતિવાદી પોતાની નિમણૂકની તારીખે આવશ્યક લાયકાત ધરાવતા નહોતા અને તે લાયકાત તેમણે માત્ર ૧૦.૭.૧૯૮૭ના રોજ પ્રાપ્ત કરી હતી; તેથી તેઓ ૧.૮.૧૯૮૭થી તથા ત્યારબાદ અનુદાન-સહાયના લાભ માટે પાત્ર બનશે

જપ. આ અદાલતે, એસ.એલ.પી. (સી) નં ૧૪૨૦૬-૧૪૨૦૮/૨૦૦૧, સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા અને અન્ય વિ. કાલીદાસ મોહાપાત્રા અને અન્ય, માં ૧૧.૩.૨૦૦૨ના રોજ સુનાવણી કરતી વખતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: સાંભળ્યું.

તા. ૦૬.૧૧.૧૯૯૦ના સરકારના પરિપત્રમાં લાયકાતમાં ખામી હોવાની કથિત દલીલ ઘણાં પહેલાંથી જ ઉલ્લેખિત હોવાથી, અમારી દખલગીરી જરૂરી બને એવો પડકારિત ચુકાદામાં અમને કોઈ દોષ દેખાતો નથી. તદનુસાર, વિશેષ અનુમતિ અરજીઓ નામંજૂર કરવામાં આવે છે."

આ અદાલતે વધુમાં, ઉક્ત ચુકાદા અને આદેશ વિરુદ્ધની રિવ્યૂ પિટિશન નં. ૧૫૨૯-૧૫૩૨/ ૨૦૦૨ ને ૨૮.૮.૨૦૦૨ના રોજ નામંજૂર કરી હતી.

૪૬. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી, નીચેનું ચિત્ર સ્પષ્ટ થાય છે:

(૧) નિયમો, ૧૯૭૪ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું પાલન તમામ કિસ્સાઓમાં પ્રતિવાદીઓ/શિક્ષકોની પ્રારંભિક તબક્કે નિમણૂક કરતી વખતે કરવામાં આવ્યું નહોતું. સ્વીકાર્ય રીતે, કેટલાક વ્યક્તિઓની નિમણૂક માત્ર કોલેજના નોટિસ બોર્ડ પર કોઈ નોંધ મૂકી દેતાં જ કરવામાં આવી હતી. આમાંથી કેટલાક શિક્ષકોએ પસંદગી બોર્ડ સમક્ષ મુલાકાત પરીક્ષાનો સામનો કર્યો નહોતો. એકવાર નિમણૂકનો આદેશ જ પ્રારંભિક નિમણૂકના સમયે દોષિત રહ્યો હોય, તો તેને બાદના તબક્કે માન્યતા આપી શકાતી નથી.

(૨) પ્રતિવાદીઓ/શિક્ષકોની નિમણૂકના સંબંધિત સમયે માસ્ટર્સ અભ્યાસક્રમમાં સારા દ્વિતીય વર્ગ, એટલે કે ૫૪% ગુણ ધરાવવાની આવશ્યકતા હતી અને ઉક્ત પ્રતિવાદીઓમાંથી કોઈએ પણ ઉક્ત ટકાવારી પ્રાપ્ત કરી ન હતી.

(૩) તેમની નિમણૂકોને ખૂબ જ લાંબા સમય બાદ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. કેટલાક કેસોમાં કાયદેસરની સત્તાધિકારી, એટલે કે ઉચ્ચ શિક્ષણ નિયામક દ્વારા તેમની પ્રારંભિક નિમણૂક થયા પછી ૧૦-૧૨ વર્ષ બાદ.

(૪) ઉમેદવાર ત્યારે જ કોઈ પદ માટે અરજી કરવા પાત્ર બને છે, જ્યારે તે નિયમો/જાહેરાત દ્વારા નિર્ધારિત કરાયેલ આવશ્યક લઘુત્તમ માપદંડ પૂર્ણ કરે. તેથી, પ્રતિવાદીઓમાંથી કોઈપણ નિમણૂકોની તો વાત જ દૂર રહી, અરજી પણ રજૂ કરી શક્યો હોત નહીં.

(૫) ઉત્કલ યુનિવર્સિટી દ્વારા કહેવાતી બેદરકારીબેદરકારી સામાન્ય સ્વરૂપનો આદેશ કરીને, જે મોટી સંખ્યામાં કોલેજો પર લાગુ પડતો હતો, મંજૂર કરવામાં આવી હતી, અને તે પણ લાંબા સમયગાળાના વિલંબ બાદ, અર્થાત્ આશરે એક દાયકાં પછી.

(૬) પાત્રતાનું નિર્ધારણ કાર્યપાલિકાના વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને એક વાર રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ દ્વારા નિયમો ૧૯૭૪ હેઠળ તે નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય, ત્યારબાદ ઉત્કલ યુનિવર્સિટી દ્વારા બેદરકારીબેદરકારી મંજૂર કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી અને તેથી ક્ષમાદાન વગેરેનો આદેશ રદબાતલ છે.

(૭) બેદરકારીબેદરકારી માત્ર ઉત્કલ યુનિવર્સિટી દ્વારા જ મંજૂર કરવામાં આવી છે, જ્યારે ૧૯૭૪ના નિયમોની નિયમ ૨(૧) માં ‘યુનિવર્સિટી’ નો અર્થ ઉત્કલ

યુનિવર્સિટી, બરહામપુર યુનિવર્સિટી, સંબલપુર યુનિવર્સિટી અને શ્રી જગન્નાથ સંસ્કૃત વિશ્વ વિદ્યાલય એવો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે.

(૮) આ તબક્કે બેદરકારીબેદરકારી મંજૂર કરવી તે જાહેરાત બહાર પડ્યા પછી માપદંડમાં ફેરફાર કરવા બરાબર છે, જે કાયદામાં અનુમત્ય નથી. વધુમાં, તે સમાન પરિસ્થિતિમાં આવેલા એવા વ્યક્તિઓના સંવિધાનના કલમ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ પ્રતિષ્ઠિત મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, જેઓએ જરૂરી ગુણના અભાવને કારણે પોતાને અયોગ્ય માની અરજી કરી નહોતી.

(૯) ઉટકલ યુનિવર્સિટી સિવાય અન્ય કોઈ યુનિવર્સિટી દ્વારા ખામી માફ કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો.

(૧૦) શિક્ષકો એટલે કે પ્રતિવાદીઓનું પદ ૧૯૭૯ ના નિયમો હેઠળ કોઈપણ અન્ય યુનિવર્સિટી સાથે સંલગ્ન કોઈપણ કોલેજમાં બદલીપાત્ર છે.

(૧૧) પાત્રતામાં બેદરકારીબેદરકારી મંજૂર કરવાની સત્તા કોઈપણ સત્તાધિકારીને, યુનિવર્સિટી હોય કે રાજ્ય, સોંપવામાં આવી નહોતી. તેવી સત્તાના અભાવે, આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાયો ન હોત.

(૧૨) આ અદાલતે દામોદર નાયક (ઉપરોક્ત) મામલામાં સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે કોઈ વ્યક્તિ શૈક્ષણિક લાયકાતની ખામી પૂર્ણ ન કરે ત્યાં સુધી તેને સહાય-અનુદાનનો લાભ મળી શકતો નથી. વધુમાં, આ અદાલતે ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પાંડા (ઉપરોક્ત) મામલામાં ત્યાંના અપીલકર્તા પાસે માસ્ટર કોર્સમાં ૫૫% ગુણ ન હોવાને કારણે તેની સેવા સમાપ્તિ જાળવી રાખી હતી.

(૧૩) ઉપરોક્ત દમોદર નાયક (ઉપરોક્ત) અને ડૉ. ભાનુ પ્રસાદ પાંડા (ઉપરોક્ત) ના બે ચુકાદાઓ, આ મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે ન તો વડી અદાલતના અને ન તો આ અદાલતના ધ્યાન પર લાવવામાં આવી શક્યા હતા. કાલીદાસ મહાપાત્રા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં વિશેષ અનુમતિ અરજીનો નિવેડો, કાયદાની આવશ્યકતાનો વિચાર કર્યા વિના માત્ર ૬.૧૧.૧૯૯૦ તારીખના પરિપત્રનો ઉલ્લેખ કરીને કરવામાં આવ્યો હતો, જે પાત્રતા અંગે ક્યારેય જારી કરાયેલ પ્રથમ દસ્તાવેજ ન હતો. તેથી, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા ઉદ્ઘૂત અને આધારરૂપ ગણાવવામાં આવેલા વડી અદાલત તેમજ આ અદાલત દ્વારા અપાયેલા તમામ ચુકાદાઓ અને આદેશો બંધનકારક સ્વરૂપના નથી એવું ઠરાવવામાં આવે છે. (પેર ઇન ક્યુરિયમ)

(૧૪) જે સ્થિતિમાં કોઈ વ્યક્તિ શૈક્ષણિક લાયકાતની ખામી પૂર્ણ કર્યા સિવાય સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મેળવી શકતી નથી, તેવી સ્થિતિમાં યુ.જી.સી.ના પગાર ધોરણની મંજૂરીનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.

(૧૫) વિલંબ અને બેદરકારીના પ્રશ્નનો વિચાર કર્યા વિના, માત્ર તેવા પહેલાંના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને, જે સતર્ક વ્યક્તિઓએ ચુક્તિસંગત સમયમર્યાદામાં અદાલતોનો આશરો લઈને મેળવ્યા હતા, તે આધારે વડી અદાલતે કેસોને સ્વીકાર્યા હતા અને રાહત મંજૂર કરી હતી.

(૧૬) સત્તાધિકારીએ રાજ્યની સમગ્ર શિક્ષણ પ્રણાલીને દુષિત કરતી રીતે, શિક્ષણનો ધોરણ જાળવવા માટે જ સહાય અનુદાન યોજનાની જોગવાઈ કરવામાં

આવી છે તેવા તેના સ્વયં હેતુને અવગણીને, કોઈપણ પ્રકારનું સ્પષ્ટીકરણ આપ્યા વિના, મનસ્વીપણે બંધારણીય જોગવાઈઓના ભંગમાં ગેરકાયદેસર આદેશો કર્યા હતા.

(૧૭) વડી અદાલતે કેટલાક કેસોમાં એવી રાહત મંજૂર કરી હતી, જે માગવામાં પણ આવી નહોતી; જેમ કે કેટલાક કેસોમાં યુ.જી.સી. પગારધોરણ ૧.૬.૧૯૮૪થી, એટલે કે ૧.૧.૧૯૮૬ પહેલાંની તારીખથી, મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે તેવી જ રાહત મંજૂર થઈ શકતી નહોતી. તેથી, આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે યોગ્ય માનસિક વિચારવિમર્શ કર્યા વિના કેસનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો.

(૧૮) કેટલાક કેસોમાં સંબંધિત શિક્ષકોને સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મંજૂર કરવાની તારીખ પહેલાં જ વડી અદાલત દ્વારા યુ.જી.સી. વેતનધોરણ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું, જે દામોદર નાયક (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલા કાનૂની સિદ્ધાંતના પ્રકાશમાં કાનૂનમાં માન્ય ન હતું.

(૧૯) પ્રતિવાદીઓની આ ફરિયાદ કે તેમની તરફેણમાં વડી અદાલતે પારિત કરેલા આદેશોને યથાવત્ ન રાખવાથી વૈરભાવપૂર્ણ ભેદભાવ સર્જાશે, તે સ્વીકારવા યોગ્ય નથી, કારણ કે સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૪ માત્ર હકારાત્મક સમાનતાનો જ પરિકલ્પ કરે છે.

(૨૦) પદ પરના ગ્રહણાધિકાર અથવા હોદ્દો જાળવી રાખવાના પ્રતિકૂળ કબજાના સિદ્ધાંતો સેવા ન્યાયશાસ્ત્રમાં લાગુ પડતા નથી.

(૨૧) પ્રતિવાદીઓ તરફથી કરાયેલું એ પ્રતિપાદન કે સરકારના આદેશો/પરિપત્રો/પત્રોનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે, તેથી કોઈ હસ્તક્ષેપ જરૂરી નથી, તે માત્ર એટલા સરળ કારણસર સર્વથા અસંગત છે કે આવા આદેશો/પરિપત્રો/પત્રો કાયદેસરની જોગવાઈઓ તથા સંવિધાનિક ફરમાનના ઉદ્દંઘનરૂપ હોવાથી, આ અદાલતના રામ ગણેશ ત્રિપાઠી (પૂર્વોક્ત) કેસના ચુકાદા મુજબ તેઓને અવગણવાના જ રહે છે.

૪૭. ઉપરોક્તના પ્રકાશમાં, આ બાબત સ્ફટિક સમી સ્પષ્ટ થાય છે કે જે શિક્ષકની શરૂઆતના તબક્કે જરૂરી લાયકાત વિના નિમણૂક કરવામાં આવી હોય તે વધારાની લાયકાત પ્રાપ્ત કર્યા વિના અનુદાન-સહાય યોજનાનો લાભ મેળવી શકતો નથી અને, તેથી, એવો શિક્ષક અનુદાન-સહાય યોજનાના લાભ માટે પાત્ર બને તેવી વધારાની લાયકાત પ્રાપ્ત ન કરે ત્યાં સુધી કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં યુ.જી.સી. પગારધોરણ મંજૂર કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. તેથી, સમસ્ત પરિણામરૂપ અસર એ થાય છે કે એવો શિક્ષક ઊંચી લાયકાત અર્થાત્ એમ.ફિલ./પી.એચ.ડી. પ્રાપ્ત ન કરે ત્યાં સુધી યુ.જી.સી. પગારધોરણનો દાવો કરવાની પાત્રતા ધરાવતો નથી.

૪૮. કેસની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં, અમને એવો અભિપ્રાય થાય છે કે જેમની નિમણૂક ગેરકાયદેસર રીતે કરવામાં આવી હતી એવા વ્યક્તિઓની સેવા સમાપ્ત કરવી અને/અથવા જેમણે પાત્રતા/શૈક્ષણિક લાયકાતમાં રહેલી ઊણપ પૂર્ણ કરી નહોતી એવા વ્યક્તિઓને અનુદાન-ઈન-એડ યોજનાના લાભોથી

વંચિત કરવું અથવા જેમને ઊણપ પૂર્ણ થવા પૂર્વની તારીખથી તે લાભ આપવામાં આવ્યો હતો એવા વ્યક્તિઓ પાસેથી તે લાભ પાછો ખેંચી લેવો, લાંબો સમય વિતી ગયેલો હોવાથી ઈચ્છનીય ન ગણાય. જ્યાં સુધી યુ.જી.સી. પગારધોરણ આપવાનો પ્રશ્ન છે, તે ઉચ્ચ લાયકાત પ્રાપ્ત થયેલી તારીખ પહેલાંથી આપી શકાય નહીં. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતા, પડકારાયેલો ચુકાદો/આદેશ કાયદાની દૃષ્ટિએ ટકી શકતો નથી.

૪૯. પ્રતિવાદી-શિક્ષકોની સંપૂર્ણ વિગતો અમારા સમક્ષ ઉપલબ્ધ નથી, કારણ કે કેટલાક કેસોમાં આવશ્યક ગુણ, અર્થાત્ માસ્ટર્સ કોર્સમાં ૫૪% ગુણ ધરાવતા હોવાનો દાવો તથા પ્રતિવાદાવો કરવામાં આવ્યા હતા, જેમ કે સિવિલ અપીલ નં ૧૨૫૩/ ૨૦૧૧, ઓડિશા રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. લોકનાથ મિશ્રા અને અન્ય. તેથી, અમે નીચે મુજબના નિર્દેશો આપીએ છીએ:

(૧) ૫૪% ગુણ પ્રાપ્ત કરવાના વિષયમાં વિવાદની સ્થિતિમાં, ઉચ્ચ શિક્ષણના સચિવ/ઉચ્ચ શિક્ષણના નિયામક તથ્યસ્થિતિની તપાસ કરી શકશે અને આ કેસમાં પ્રતિપાદિત કાનૂન અનુસાર વ્યક્તિગત શિક્ષકોનો કેસ નક્કી કરી શકશે;

(૨) જો કોઈ વ્યક્તિ પાસે નિમણૂકની તારીખે આવશ્યક લાયકાત ન હતી અને ખામી પૂર્ણ ન કરે ત્યાં સુધી તે સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મેળવવા હકદાર ન હતો, તો યુ.જી.સી. પગારધોરણ મંજૂર કરવા માટેનો તેનો મામલો ખામી પૂર્ણ થયેલી તારીખથી વિચારવામાં આવશે. જોકે, કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં, સહાય-અનુદાન યોજનાનો લાભ મંજૂર થયાની તારીખ પહેલાં, અર્થાત્

એમ.ફિલ./પી.એચ.ડી.ની ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરીને, યુ.જી.સી. પગારધોરણ મંજૂર કરી શકાય નહીં;

(૩) ઉપરોક્ત કાર્યવાહી આજથી ચાર મહિનાના ગાળામાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે; અને

(૪) ત્યારબાદ, જો કોઈ બાકી રહેલો વેતનભથ્થાનો ફરક હોય, તો તે સંબંધિત શિક્ષકને ચાર મહિનાની અવધિની અંદર ચૂકવવો.

પ૦. ઉપરોક્તના દૃષ્ટિએ, બધી અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ નથી.

*Translation of this Judgement has been provided by M/S
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====